

Kriminalitet umjetninama na području Republike Hrvatske

Krznarić, Filip

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:064237>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Pravni Fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Katedra za kazneno procesno pravo

Filip Krznarić

KRIMINALITET UMJETNINAMA NA PODRUČJU

REPUBLIKE HRVATSKE

diplomski rad

mentor: izv. prof. dr. sc. Zoran Burić

Zagreb, ožujak 2023.

Izjava o izvornosti

Ja, Filip Krznarić pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Filip Krznarić, v.r.

Zagreb, ožujak, 2023.

SADRŽAJ

1. UVOD	4
2. POVIJEST KAZNENIH DJELA I UMJETNOSTI	7
3. KATEGORIJE KAZNENIH DJELA UMJETNINAMA	10
3.1. ZAKONODAVNI OKVIR REPUBLIKE HRVATSKE.....	11
3.2. UMJETNINE KAO SREDSTVO POČINJENJA KAZNENOG DJELA.....	14
4. FENOMENOLOGIJA KAZNENIH DJELA.....	15
4.1. KRIVOTVORENJE UMJETNINA	16
5. KAZNENI PROCES I UMJETNINE.....	19
5.1. POSTUPANJA NAKON ZAVRŠENE ISTRAGE.....	21
5.2. PROCESNI PROBLEMI KAZNENIH DJELA UMJETNINAMA.....	22
6. POČINITELJI	25
7. STVARNI SLUČAJEVI KRIVOTVORENJA	26
8. OBRAZAC ZA RASPISIVANJE POTRAGE ZA UMJETNINAMA I KULTURNIM DOBRIMA.....	30
9. STATISTIKA KAZNENIH DJELA UMJETNINAMA	34
10. ZAKLJUČAK.....	37
11. LITERATURA.....	40

1. UVOD

Umjetnost je posebna ljudska djelatnost, koja izražava svoju kompleksnost kroz složeni proces koji se odvija između samog umjetnika i njegovog umjetničkog djela. Umjetnost ima slobodu kada je želimo staviti u društvene okvire, to je jedna od glavnih značajki umjetnosti. Ona ni na koji način nije određena prostornim, vremenskim ili društvenim okvirom. Umjetnost ne preže iskazati stanje pojedinog autora, koji se kroz umjetnine pokušava izraziti, dajući svom duhu potpunu slobodu. Umjetnost je spona koja omogućuje povezivanje prošlosti i sadašnjosti, što olakšava proces kulturološkog razvitka i identificiranja svakog pojedinog naroda. Umjetničko djelo shvaća se kao slobodna tvorevina ljudskog duha, odnosno kao način ispreplitanja realistične stvarnosti i umjetnikove imaginacije. Upravo iz toga proizlazi velika uloga umjetnosti i umjetnina kroz sva vremena, društvene sisteme, religije i općenito kroz čovjekov odnos prema drugim ljudima i svijetu. U tom smislu, umjetnost ne možemo shvaćati samo kao neku osobnu pojavu koja se odnosi samo na pojedinca, nego je moramo sagledati kao široku društvenu pojavu. Često puta, pokušavajući definirati umjetnost, nailazimo na veliki broj nejasnih definicija, pa s pravom možemo reći kako je umjetnost neka viša sila koja pokušava kroz stoljeća opisati svijet.¹

Umjetnička djela imaju veliku ulogu u stvaranju i odražavanju nacionalnog identiteta i kulturne identifikacije, a uništenje i otuđenje takvih djela neizbježno dovodi do sustavnog uništenja kako osobnog, tako i nacionalnog identiteta². Umjetnine su krajnji produkt umjetnosti i umjetničkog stvaralaštva te kao takve, umjetnine ne mogu biti ograničene unutar državnih granica i moraju odražavati kulturno nasljeđe naroda. Umjetnine su zapravo ambalaža koja sadržava duh umjetnika. Upravo je područje umjetnina, gledajući sa kriminološkog aspekta neodvojivi element za proučavanje velikog broja kaznenih djela koja se događaju svakodnevno. Raznovrsnost kaznenih djela vezanih uz umjetnine obuhvaća sve vrste kaznenih djela u kojima su umjetnine objekti ilegalnih radnji. Moderni svijet, razvoj tehnologije i mogućnost stjecanja umjetnina bili su veliki poticaj da se umjetnost shvati kao odlična prilika za zaradu, što je posljedično dovelo do povećanog broja kriminalnih aktivnosti na području umjetnina.

Na tržištu ništa ne postiže toliku vrijednost kao umjetnine, stoga ne čudi podatak prema kojemu se ilegalno trgovanje umjetninama nalazi neposredno ispod ilegalne trgovine

¹ Danto, A. (1999.), *Philosophising Art: Selected Essays*, str. 124.

² Passass, N., Proulx, B.B. (2011.), *Overview of Crimes and Antiquities*, str. 52.

narkoticima. Slobodno tržište, veliki razvoj kapitalizma i privatnog vlasništva doveli su do toga da pojedinci posjeduju značajne zbirke umjetnina, koje im služe za dokazivanje statusnog simbola, moći i imovinskog prestiža. Najčešće, pojedinci do vrijednih umjetnina dolaze kupovinom na javnim dražbama ili iz umjetničkih galerija. Takav oblik stjecanja umjetnina i slika je u potpunosti legalan i rezultat je osobnih želja određenog kolekcionara, ali ne možemo se ne osvrnuti i ne spomenuti kako postoje i one osobe koje do umjetnina dolaze na nezakonite načine, a pri čemu djeluju u suprotnosti sa zakonodavnim okvirima određene države.

Sagledavajući kaznena djela umjetninama sa kriminološkog aspekta, možemo nedvojbeno utvrditi kako je to jedna od važnijih vrsta kriminaliteta, sa čime se usput rečeno mnogobrojni stručnjaci slažu, ali ipak, razmatrajući globalnu razinu, ovoj vrsti kriminaliteta se ne pristupa sa jednakom važnošću kao ostalim vrstama organiziranog kriminaliteta. U Republici Hrvatskoj osobito, ali i u drugim zemljama, istražitelji su često nekvalificirani i nemaju potrebnih stručnih znanja kako bi se mogli posvetiti ovoj vrsti kriminaliteta. Kako je već rečeno, obzirom na sve veću rasprostranjenost ovih kaznenih djela i fenomena umjetnina, nužno je napomenuti kako za druge vrste organiziranog kriminaliteta kao što su droga i oružje, postoje brojne preventivne mjere kojima se pokušava sustavnije pristupiti rješavanju istih, dok sa druge strane područje zaštite umjetnina veoma zaostaje u tom pogledu.³ Opisujući umjetnost i važnost umjetnosti za društveni razvoj, postavlja se veliki broj pitanja sa teško dokučivim odgovorima. Kako pojedinac može današnjoj društvenoj sredini proširiti vidokrug i upoznati društvenu zajednicu sa važnošću umjetnosti kao pojave čime bi se probudila svijest o zaštiti umjetnosti od svake vrste ilegalnih aktivnosti? Možemo li mi osobno ukazati na problematiku ovakve vrste kaznenih djela, možemo li napraviti nešto, možemo li potaknuti vladajuće na promjenu zakonodavnog okvira?

Tamna brojka je najveći problem kod ove vrste kaznenih djela, imajuću u vidu kako državne, neujednačene, nepotpune i neredovite statistike uvelike otežavaju istraživanje kaznenih djela i prevenciju istih, što posljedično ukazuje kako je potrebna bolja i organiziranija suradnja država na globalnoj razini u prikupljanju, razmjeni informacija te osiguranju potrebnih instrumenata za praćenje tržišta umjetnina. Navedeno je u potpunosti neophodno ako želimo da se ovakva vrsta kaznenih djela spriječi. Do sada rečeno upućuje na nedvojbeni zaključak kako navedena vrsta problema postaje sve više kompleksna, poprima nova obilježja i

³ Dobovšek, B., Slak, B. (2012). *The significance of studying and investigation art crime*, str. 400.

predstavlja sve veći internacionalni problem pa sukladno tome, navedeni problem postaje dio organiziranog kriminaliteta.

Upoznavanjem velikog kruga ljudi s negativnim posljedicama nerješavanja ovih kaznenih djela zasigurno može doprinijeti promijeni svijesti društva, ovdje je osobito važno naglasiti svijest državnih nadležnih tijela koja stvaraju zakonodavne okvire, suštinski rečeno, provode red u cjelokupnoj društvenoj zajednici. Nacionalna tijela ne mogu samostalno rješavati ovakvu problematiku, obzirom da je ovaj fenomen globalni, stoga se samo ujedinjenošću sa tijelima drugih europskih zemalja može pristupiti ovoj problematici u ostvarivanju zajedničkog i učinkovitog cilja. Kaznena djela i umjetnost su isprepletene kroz povijest, ali zabrinjavajuća je činjenica, sve veći uzlazni trend ovih kaznenih djela, obzirom na profit koji se ostvaruje počinjenjem istih. Spomenuto je već kako ovaj kriminalitet predstavlja neku novu sferu u dimenzijama organiziranog kriminaliteta, stoga je vrlo važno prikazati veliki broj različitih oblika ove vrste kaznenih djela kao i mogućnost uključenosti velikog broja osoba u istima. Moramo se dotaknuti i samog utjecaja ovih kaznenih djela, koja prelaze društvenu, kulturnu, ekonomsku ili osobnu razinu, odnosno objedinjuje sve sfere. Ova vrsta kaznenih djela nema za posljedicu stvaranje žrtve stoga se ova vrsta kriminaliteta naziva kriminalitetom bez žrtve, ali shvaćajući bit umjetnosti i umjetničkih djela, neposredne žrtve smo svi mi i cjelokupna društvena zajednica, obzirom da svakom uništenom, otuđenom ili krivotvorenom umjetninom nestaje i dio našeg identiteta.

Cilj ovog diplomskog rada je pobliže predočiti važnost kriminaliteta umjetninama i opisati obilježja ove vrste kriminaliteta, počevši od kriminoloških obilježja, etioloških obilježja, fenomenoloških čimbenika, kao i sudionika u istima. U radu će biti detaljno objašnjene vrste pojedinih kaznenih djela, počinitelji i njihovi motivi, načini istraživanja kaznenih djela, problematika procesuiranja počinitelja, a shodno sa time biti će objašnjene i najnovije mjere za sprječavanje ove vrste kaznenih djela. Opisati će se statistički podaci ovih kaznenih djela u Republici Hrvatskoj, kao i posebni oblici načina počinjena kaznenih djela koji nisu zakonski regulirani. Dijelom rada koji je vezan za procesna postupanja i materiju kaznenog procesnog prava objasniti će se pojedine preporuke za preventivnim djelovanjem za ovu vrstu kriminaliteta. U radu će biti opisano nekoliko stvarnih počinjenih kaznenih djela kojima će se povezati, sa jedne strane, teorijsko objašnjavanje problematike ove vrste kaznenih djela i stvarnosti, sa druge strane.

2. POVIJEST KAZNENIH DJELA I UMJETNOSTI

Krivotvorenje umjetnina je stvaranje umjetničkog djela koje se lažno atributira odnosno prikazuje nekom pojedincu koji je dobro znan autoru iz razloga da se navedena umjetnina što bolje proda. Povijest kopiranja umjetničkih djela je poprilično duga, počevši od doba helenizma⁴ i kasnijeg Rimskog carstva, kada je interpretacija poznatih grčkih skulptura bila uobičajena stvar. Tadašnji kupci su bili svjesni kako ne kupuju originalna djela, već je razlog kopiranja skulptura, bio estetske prirode, kako bi ljudi uživali u ljepoti poznatih djela. U tom duhu, treba istaknuti poznatog grčkog filozofa Platona. On je izrekao jednu čuvenu misao koja je usko povezan sa umjetnošću, a to je „Lijepo i dobro ide zajedno“ kojom je želio iskazati da je u potpunosti normalno kako pojedinci žele posjedovati umjetnine velike vrijednosti kako bi sa time ukazali na svoj visoki društveni status. Tadašnji zakoni Rimskoga carstva zabranjivali su prodaju ili bilo kakav oblik osobnog posjedovanja umjetnina jer se smatralo kako je umjetnost namijenjena svim ljudima i kako upravo ona pridonosi duhovnom razvoju naroda. Krivotvorine se u pravom smislu riječi pojavljuju u vrijeme renesanse, budući da je izuzetno zanimanje za antičku kulturu dovelo do zanimanja kipara za jednostavnom i velikom zaradom. Zanimljiv je primjer iz 1496. godine kada je Michelangelo prodao skulpturu usnulog kupida, kardinalu Raffaelu Riariu, predstavivši ju kao izvornu antičku skulpturu. Tijekom povijesti, kopiranje i rad po predlošcima bili su učestala pojava. Kopije za razliku od krivotvorina imaju nešto drugačije, najčešće su to dimenzije slike.

Međunarodna ilegalna trgovina umjetninama pojavila se u 16. stoljeću. Razdoblje od 18. do 20. stoljeća bilo je obilježeno vođenjem tržišta od strane bogatih pojedinaca. 20. stoljeće donosi na područje umjetnina, prvenstveno na tržište umjetnina novu pojavu, koja se u stručnoj terminologiji naziva *umjetnički boom*. Naravno bitno je naglasiti kako se takve pojave ne bi mogle dogoditi bez odgovarajućeg niza popratnih čimbenika kao što je razvoj tehnologije, jeftiniji i brži transport, razvoj komunikacijskih sredstava. 40-te godine 20. stoljeća obilježene su II. svjetskim ratom, u kojemu se dogodila ekspanzija kaznenih djela sa umjetninama. Dio oduzetih umjetnina poslužio je kao vrsta ratnog plijena. Sa druge strane zaraćene zemlje koristile su se umjetninama u svrhu diplomatskih pregovora. Prethodno navedeno jasno upućuje na to kolika je zapravo vrijednost umjetnina, ali ne samo u materijalnom i novčanom smislu. Politička stabilizacija i ekonomski rast, u drugoj polovici 20. stoljeća doveli su do povećane potražnje za umjetninama u osobne svrhe. Povećana potražnja za umjetninama neposredno je dovela do povećane brojke kaznenih djela krađe,

⁴ helenizam (grč. ἑλληνισμός): oponašanje svega što je grčko, <https://hr.wikipedia.org/wiki/Helenizam>

najčešće iz muzeja, ali usporedno sa time, rastao je broj inkriminiranih djela i iz privatnih zbirki. Prva europska zemlja koja je pokušala odgovoriti na ekspanziju ove vrste kaznenih djela bila je Italija koja 1969. organizira posebnu i specijalnu policijsku jedinicu čija je jedina zadaća bila zaštita kulturnih dobara. Ta policijska jedinica nazvana je Carabinieri T.P.C.

Prestankom Hladnog rata, međunarodna trgovina umjetninama sve više je rasla. 1986. godine u New Yorku američki galerist Michel Werner, kupio je sliku tada mladog američkog slikara Ericha Fischla, koju je platio 7000 američkih dolara. Četiri godine kasnije, istu umjetninu je prodao za 1,4 milijuna američkih dolara. Poveznica ovako velike promjene cijene umjetnine pronalazimo u svjetskom tržištu koji određuje cijene i prati svjetske trendove. Sagledamo li situaciju kod nas u isto vrijeme, možemo zaključiti kako je Hrvatska bila periferija svjetske umjetnosti i time se zadovoljila iako su naši brojni umjetnici bili ravnopravni sa drugim stranim umjetnicima. Govoreći o razvoju kriminalnih aktivnosti, napomenuti ćemo kako je tadašnjim jugoslavenskim zakonom, umjetnicima bilo zabranjeno izvoziti umjetnine koje su dobile nekakvu vrstu državne nagrade. Smatralo se kako takve umjetnine moraju ostati dijelom nacionalnog identiteta, stoga su se prvo morale ponuditi muzejima da ih otkupe ukoliko žele. Problem je bio što muzeji nisu bili razvijeni, nisu imali dovoljno novaca za otkup umjetnina, stoga su se autori često puta i sami odlučivali na kriminalne aktivnosti kao što je ilegalni prijenos preko državnih granica, sa ciljem da prodaju svoju umjetninu.

Socijalizam kao društveni ustroj onemogućio je razvoj umjetnosti zbog nedostatka novca i bogatih pojedinaca koji bi ulagali u umjetnost. Nasuprot tome, 80-ih godina u Sjedinjenima Američkim Državama donesen je zakon kojim se omogućio odbitak poreza za kupovinu umjetnina, što su mnogobrojne bogate osobe i činile kako bi za sebe zadržale što veću imovinsku korist.

21. stoljeće donosi nove promijene na području umjetnosti na globalnoj razini. U doba najvećeg kapitalizma i neoliberalizma dolazi do pojave *free porta*.⁵ Free port su mjesta izvan graničnog područja, možemo ih nazvati područja izvan jurisdikcije bilo koje države ili bilo kojeg državnog tijela. Osnivači su u potpunosti nepoznati iako se smatra da se radi o bogatim pojedincima koji kupuju vrijedne umjetnine, koje potom spremaju i čuvaju. Porastom cijene i protekom vremena, iste umjetnine nude po raznim aukcijskim dražbama i prodaju za velike

⁵ područje u blizini luke ili zračne luke na koje se roba iz stranih zemalja može unijeti bez plaćanja poreza ako se šalje u drugu zemlju, kada napušta to područje, <https://dictionary.cambridge.org>

novčane svote. Možemo li ovo shvatiti kao neki vid legalnog kriminala, ako se kriminalu uopće i može staviti pridjev legalan? Ovakva postupanja i namjerna sustavna uništavanja umjetnosti, dovode do kraha ljudske umjetnosti i ljudskog stvaralaštva.

Povijest umjetnosti i napredak u znanosti do danas dali su mnoge odgovore na pitanja oko dileme da li su određena umjetnička djela doista rad autora po kome su poznata. Ponekad je dovoljan samo detaljan vizualan pregled da bi se otkrilo da li je umjetnina autentična. Ukoliko bi to bilo nemoguće, pristupa se forenzičkim metodama otkrivanja autentičnosti. Jedna od metoda je korištenje izotopa ugljika C14, kojom se utvrđuje starost nekog objekta. Uporabom rendgenskih zraka, utvrđuje se prisutnost jednog ili više slojeva ispod vanjskog. U današnje vrijeme krivotvorenje se pretvorilo u masovni posao. Najčešće krivotvorine su slike poznatih i traženih autora, jer je to najjednostavniji način za zaradu.⁶

⁶ Sadržaj poglavlja rezultat je intervjua sa prof. Damirom Sokićem, provedenog 21.02.2023. na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu

3. KATEGORIJE KAZNENIH DJELA UMJETNINAMA

Prije nego što se nabrojimo i opišemo sva moguća kaznena djela umjetninama, moramo razjasniti što su zapravo kaznena djela umjetninama. Najprostije rečeno, pod tim pojmom podrazumijevaju se sva kaznena djela koja podrazumijevaju umjetnine, bilo kao objekt, bilo kao sredstvo počinjenja. Sva ta kaznena djela možemo svrstati u posebnu skupinu kriminaliteta umjetninama. Kako bismo što jasnije shvatili što je zapravo ova vrsta kaznenih djela, osvrnuti ćemo se na različite definicije i kategorizacije ovih djela koje postoje u stranoj literaturi i stranim državama. Prvo poznato i značajno djelo na području umjetnina i kaznenih djela napisao je sociolog John Conklin. U svojoj knjizi *Art crime*, definirao je ovu vrstu kriminaliteta kao ukupnost svih kaznena djela koja uključuju umjetnička djela.⁷ Strana literatura koristi sve češće pojam *art crime* kojim su obuhvaćena sva kaznena djela umjetninama. Osvrnut ćemo se i na koji način Federal Bureau of Investigation na svojim internetskim stranicama kategorizira kaznena djela umjetninama. Razlog osvrta možemo pronaći u činjenici da se i na području Lijepe naše kaznena djela mogu svrstati pod iste kategorije. Nastavno na to ovu vrstu kaznenih djela možemo raščlaniti na četiri različite kategorije. U prvu kategoriju spada krađa, u drugu krivotvorenje umjetnina te slijede pljačka i ilegalna trgovina umjetninama. Krađa kao osnovni oblik kaznenog djela je specifična naspram drugih spomenutih djela, upravo zbog činjenice da se umjetnine stečene ovom vrstom kaznenog djela u velikom broju slučajeva ne prodaju na legalne načine kao što je javna dražba, već putem interneta što omogućuje lakšu manipulaciju budućim kupcem.

Susjedna Bosna i Hercegovina osnovala je Centar protiv krijumčarenja umjetnina kojim nastoji spoznati sve oblike krijumčarenja umjetnina i svakog pojavnog oblika koji može nastati. Centar navodi kako ilegalna trgovina umjetninama ima dva osnovna i jednostavna oblika. Prvi obuhvaća kaznena djela usko povezana sa arheološkim nalazištima. Drugi obuhvaća ilegalnu trgovinu umjetninama sa područja razvijene Zapadne Europe i ratom pogođenih država Bliskog istoka u kojima vlada nestabilnost. Takve okolnosti, lako je zaključiti, uvelike olakšavaju razvoj ilegalnog tržišta umjetninama. Potrebno je dakako istaknuti jedan važan pojam koji je na našem području najveći značaj dobio za vrijeme komunističke vladavine. Riječ je konfiskaciji, riječi latinskog podrijetla, kategoriziranoj kao kazni, najčešće imovinskoj.⁸

⁷ Conklin, J. E. (1994.) *Art crime*, str. 7.

⁸ lat. *confiscatio*: zapljena imovine, <https://www.enciklopedija.hr/>

3.1. ZAKONODAVNI OKVIR REPUBLIKE HRVATSKE

Sagledavanjem zakonodavnog okvira Republike Hrvatske, možemo uočiti dvije komponente. Prva komponenta je nacionalno zakonodavstvo i vlastiti državni propisi kojima se reguliraju kaznena djela umjetninama. Druga komponenta obuhvaća zakonodavni okvir Europske unije (u nastavku EU). Ulazak Hrvatske u EU, posljedično je doveo do izmjena sveukupnog zakonskog okvira, kako bi se isti uskladio sa aktima EU, odnosno sa pravno obvezujućim uredbama i direktivama. Na prvom mjestu nacionalnog zakonodavstva treba spomenuti Ustav Republike Hrvatske kao najvažniji i najviši zakonodavni akt Republike Hrvatske. Člankom 52. Ustava Republike Hrvatske propisano je kako dijelovi prirode, nekretnine i stvari od osobitog povijesnog i kulturnog interesa imaju njezinu osobitu zaštitu. Time možemo zaključiti kako su u hrvatskom pozitivnom pravu umjetnine izrijekom zaštićene kao i ostala kulturna dobra imajući u vidu njihov posebni kulturni značaj. U Republici Hrvatskoj zaštita umjetnina propisana je u nekoliko zakona koje je bitno spomenuti. Prvenstveno to su Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN 69/99, 151/03, 157/03, 100/04, 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12, 157/13, 152/14, 98/15, 44/17, 90/18, 32/20, 62/20, 117/21, 114/22), Zakon o muzejima (NN 61/18, 98/19, 114/22), Kazneni zakon (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21), Zakon o provedbi carinskog zakonodavstva Europske Unije (NN 40/16) i Zakon o carinskoj službi (NN 68/13, 30/14, 115/16, 39/19, 98/19).

Kazneni zakon Republike Hrvatske (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21) (u nastavku KZ)⁹ propisuje zaštitu umjetnina kroz nekoliko vrsta kaznenih djela. Ova kaznena djela razvrstana su u različitim glavama navedenog zakona, a to su: glava XXIII. KZ-a: *Kaznena djela protiv imovine*, XXVII. KZ-a: *Kaznena djela protiv intelektualnog vlasništva* i glave XXX. KZ-a: *Kaznena djela protiv javnog reda*. Umjetnine su neizravno zaštićene kroz kaznena djela krađe i teške krađe. Ona spadaju u kategoriju imovinskih delikata, odnosno glave XXIII. KZ-a: *Kaznena djela protiv imovine*. Krađa umjetnine u suštini predstavlja protupravno prisvajanje tuđe pokretne stvari ili predmeta, a naravno umjetnine kao takve spadaju pod pokretnine. Moramo razjasniti kako je svrha krađa umjetnina različita nego kod krađe ostalih predmeta imajući u vidu samu vrijednost i estetsku prirodu umjetnina. U praksi, krađa umjetnina predstavlja kvalificiranu okolnost, obzirom na to da su umjetnine često velike vrijednosti, ali teorijski je to veoma upitno iz razloga što člankom 229. stavkom 7. KZ-a je propisano da je teška krađa samo ako je ukradeno kulturno

⁹ Kazneni zakon NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17

dobro ili stvar izložena u privatnoj zbirci ili stvar koja je izložena za javnost, što je sa umjetninama često slučaj.¹⁰

Svrshodno je spomenuti kako sve umjetnine nisu podložne počinjenju istih kaznenih djela. U tom smislu, uspoređujući kaznena djela lako možemo zaključiti, da će se kaznena djela krađe i teške krađe pojavljivati kod umjetnina koje je teško replicirati ili krivotvoriti, dok će se pojavni oblici kaznenih djela prijevare i kaznena djela povrede autorskih prava češće događati kod predmeta kao što su na primjer umjetničke slike. Ilegalni prijenos umjetnina preko državnih granica naziva se krijumčarenje. Upravo je krijumčarenje najučestaliji model kojim se umjetnine pokušavaju iznijeti sa područja Republika Hrvatske. Zaštita umjetnina u KZ-u, a vezano uz prethodno navedeno, osigurana je i temeljem članka 257. KZ-a, odnosno kaznenog djela izbjegavanja carinskog nadzora. Navedenim člankom propisano je da će se osoba koja, izbjegavajući mjere carinskog nadzora, prenese preko granice robu čija su proizvodnja ili promet ograničeni ili zabranjeni, kaznit kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

U svakodnevnom govoru, možemo čuti kako se neoriginalne umjetnine nazivaju krivotvorinama. Krivotvorine nastaju postupkom koji se naziva krivotvorenje. Znači većina umjetnina nastaje krivotvorenjem, ali u zakonskom okviru nećemo pronaći to kazneno djelo. Nećemo ga pronaći upravo iz razloga jer ono kao takvo nije propisano, što predstavlja nelogičnost obzirom na veliki broj počinjenih djela krivotvorenja. Prema riječima policijskog inspektora Krznarića, neophodno je donijeti izmjene Kaznenog zakona u kojem će biti jasno definirano kazneno djelo krivotvorenja, jer bi se na taj način lakše kvalificirali pojavni oblici kaznenih djela u vezi sa umjetninama.¹¹ Možemo postaviti pitanje, na koji način se onda kvalificira ovakvo kazneno djelo? Obzirom da se radi o povredi osobnih prava autora i izvođača, nedvojbeno možemo zaključiti kako se radi o kaznenom djelu iz članka 285. KZ-a, odnosno kaznenom djelu nedozvoljene uporabe autorskog djela ili izvedbe umjetnika izvođača iz članka 285. KZ-a.

Navedenim člankom propisano je da će se osoba koja protivno propisima kojima se uređuju autorsko i srodna prava reproducira, preradi, distribuira, skladišti ili poduzima druge radnje radi distribucije ili priopći javnosti na bilo koji način tuđe autorsko djelo ili dopusti da se to učini i na taj način pribavi imovinsku korist ili prouzroči štetu, kazniti kaznom zatvora do tri

¹⁰ Pavišić, B., Veić, P., Modly, D. *Kriminalistika, knjiga 2., str. 274.*

¹¹ <https://policijska-akademija.gov.hr/vijesti/apsolutni-hit-u-noci-muzeja-bio-je-muzej-policije/3529>

godine. Stavkom 2. istog članka propisano je da će se kaznom iz prethodnog stavka kazniti osoba, koja protivno propisima kojima se uređuje autorsko i srodna prava fiksira tuđu nefiksiranu izvedbu umjetnika izvođača, reproducira, preradi, distribuira, skladišti ili poduzima druge radnje radi distribucije tuđe fiksirane izvedbe umjetnika izvođača ili priopći javnosti na bilo koji način tuđu fiksiranu ili nefiksiranu izvedbu umjetnika izvođača ili dopusti da se to učini i na taj način pribavi znatnu imovinsku korist ili prouzroči znatnu štetu. Posebna napomena kod ove vrste kaznenog djela proizlazi iz činjenice kako je u stavku 5. gore navedenog članka propisano kako će se predmeti koji su bili namijenjeni ili uporabljeni za počinjenje kaznenog djela iz stavka 1. i 2. oduzeti, a predmeti koji su nastali počinjenjem tih kaznenih djela će se uništiti. Upravo se sa potonjim pokušava smanjiti broj krivotvorenih predmeta odmah po počinjenju, odnosno po otkrivanju kaznenih djela.

Kazneno djelo oštećenja i nedozvoljenog izvoza kulturnog dobra iz članka 319. prvo je od navedenih kaznenih djela iz glave XXX. KZ-a. Zakonski opis navedenog kaznenog djela propisuje kako će se osoba koja ošteti ili uništi kulturno dobro, kaznit kaznom zatvora do tri godine. Stavkom 2. propisana je ista kazna zatvora za osobu koja se bez odobrenja nadležnog tijela trajno izveze ili iznese iz Republike Hrvatske kulturno dobro ili ga ne vrati u Republiku Hrvatsku u roku određenom odobrenjem. Veća kazna zatvora prijete osobi zbog čijeg je djela iz prethodnih stavaka nastupila znatna šteta ili ako se radilo o kulturnom dobru od nacionalnog značenja, te će se takav počinitelj kazniti kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina. Iduće kazneno djelo je djelo iz članka 320., a to je nedozvoljeno obavljanje istraživačkih radova i prisvajanje kulturnog dobra. Bitno je navesti zakonski opis kojim je propisano: “(1) Tko protivno zabrani ili bez odobrenja nadležnog tijela na kulturnom dobru obavi konzervatorske, restauratorske, istraživačke ili druge radove, arheološka iskopavanja ili istraživanja, pa zbog toga kulturno dobro bude uništeno, oštećeno ili izgubi svojstvo kulturnog dobra, kaznit će se kaznom zatvora do tri godine. (2) Ako je kazneno djelo iz stavka 1. ovoga članka počinjeno prema kulturnom dobru od nacionalnog značenja ili je prouzročena znatna šteta, počinitelj će se kazniti kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina. Ovdje možemo vidjeti kako se umjetnine ne navode izričito u zakonskom opisu kaznenog djela, ali se ipak prešutno svrstavaju pod pojam kulturnog dobra. Nadalje, uspoređujući prethodna dva kaznena djela, zaključujemo kako su ova kaznena djela za zakonodavca jednake vrijednosti, obzirom da su zapriječene i propisane kazne u potpunosti jednake. Naravno, ne smijemo se zavarati i reći kako su opisana kaznena djela sva koja imaju

veze sa umjetninama i kako sva opisana djela spadaju u sferu organiziranog kriminaliteta imajući u vidu kako svaki oblik kaznenog djela funkcionira na sebi svojstven način.

3.2. UMJETNINE KAO SREDSTVO POČINJENJA KAZNENOG DJELA

Umjetnine se mogu koristiti i kao sredstvo počinjenja kaznenog djela. Pomalo čudna konstatacija, ali u nastavku će se pokušati detaljnije objasniti, kako i na koji način su umjetnine sredstva počinjenja kaznenog djela. Kineski termin koji se često koristi u hrvatskoj kriminologiji, *elegantno podmićivanje (elegant bribery)* termin je koji se koristi kada se umjetnička djela koriste kao sredstvo korupcije.¹² Kaznena djela podmićivanja u praksi su vrlo česta, ali ih je teško dokazati, osobito ako se radi o slučajevima kada se određeni predmeti ili pokretnine daju kao mito, a što je slučaj sa umjetninama. Naime, uzmemo li za primjer imućnu osobu, koja posjeduje određenu zbirku umjetnina ili umjetničkih slika, koja odluči ponuditi službenoj osobi određenu umjetninu velike vrijednosti za određenu uslugu, možemo li smatrati da je ta osoba ostvarila sva zakonska obilježja kaznenog djela davanja mita? Kaznenim djelom davanja mita iz članka 294. KZ-a propisano je da će se osoba koja službenoj ili odgovornoj osobi ponudi, dade ili obeća mito namijenjeno toj ili drugoj osobi da unutar ili izvan granica svoje ovlasti obavi službenu ili drugu radnju koju ne bi smjela obaviti ili da ne obavi službenu ili drugu radnju koju bi morala obaviti, ili tko posreduje pri takvom podmićivanju službene ili odgovorne osobe, kazniti kaznom zatvora od jedne do osam godina. Slijedom navedenog, možemo utvrditi kako sa umjetninama kao sredstvom počinjenja možemo ostvariti sva zakonska obilježja kaznenog djela.

¹² Guo, J. *What Drives the Chinese Art Market? The Case of Elegant Bribery*, str. 1.

4. FENOMENOLOGIJA KAZNENIH DJELA

Kaznena djela su na različite načine povezana s umjetnošću stoga takva kaznena djela predstavljaju specifičan oblik kriminaliteta ne samo na nacionalnoj već i globalnoj razini. Obzirom na specifičnost ove vrste kaznenih djela, ne čudi činjenica da se o prirodi i opsegu ovih kaznenih djela zna jako malo. Možda razlog možemo pronaći u činjenici kako pristupanje ovoj vrsti kaznenih djela mora biti discipliniranije obzirom da ova kaznena djela obuhvaćaju različita područja znanja, počevši od povijesti umjetnosti, kriminologije, prava pa sve do ekonomije. Proučavanje svakog kaznenog djela pa tako i ove vrste moramo započeti od samog temelja, a to je upravo društvo kao funkcionalna jedinica. Uvijek će postojati društvene zajednice koje neće biti u stanju osigurati osnovne potrebe svojih članova, dok će i postojati društva imućnih osoba koja će promovirati stil života koji je često puta neostvariv za veliku većinu ljudi unutar zajednice. Ovakav psihološki i filozofski pristup kaznenim djelima, potreban je kako bi shvatili da velike razlike između članova društva dovode do veće vjerojatnosti da će doći do nečega što se naziva devijantnost.¹³

Kada govorimo o počinjenju kaznenih djela vezanih uz umjetnine, lako ćemo doći do spoznaje kako je i na koji način samo počinjenje kaznenog djela u korelaciji sa otkrivanjem i procesuiranjem, odnosno sa granom prava koju nazivamo kazneno procesno pravo. Sustavnim proučavanjem i raščlambom kaznenih djela vezanih uz umjetnine u Republici Hrvatskoj, možemo uvidjeti kako postoje određeni modusi počinjenja ove vrste kaznenih djela. Za naglasiti je činjenica kako neki modusi počinjenja spadaju pod točno određenu vrstu kaznenog djela propisanu KZ-om, dok su ostali načini počinjenja ostali izvan zakonodavnog okvira, odnosno silom prilika se svrstavaju i podvode pod zajednički nazivnik sa određenom vrstom kaznenog djela iako zakonski opis počinjenja kaznenog djela ne upućuje na isti. Prethodno navedeno samo dokazuje kako zakonodavni okvir nije usklađen sa ovom vrstom kriminaliteta te dokazuje kolika je procesna problematika u rješavanju istih, o čemu će detaljnije biti riječ kasnije. U prethodnom poglavlju opisivana su kaznena djela koja se najčešće pojavljuju u vezi umjetnina, a sad je potrebno označiti na koji način se određena kaznena djela čine.

Proučavamo li kazneno djelo krađe, prvenstveno se ističu prigodne krađe. U ovoj kategoriji počinitelji vrše provalne krađe nasumice, te koristeći se prigodom, krađu sve do čega dođu,

¹³ Devijantnost; sklonost neprihvatanju normi i nepoštivanju vrijednosti koje okolina smatra uobičajenima, prihvatljivima ili nužnima, <https://enciklopedija.hr/>

pa tako i umjetničke predmete. Česti su slučajevi kako upravo ove osobe, koristeći „prigodu“ ili najčešće nepažnju uposlenog osoblja, krađu predmete sa izložbenog prostora u muzejima ili galerijama za vrijeme radnog vremena, nakon čega ih prodaju u bescjenje, razmjenjuju za opijate ili ih uništavaju, ne znajući njihovu pravu vrijednost.

Sljedeći oblik krađa koja se događaju u vezi umjetnina su naručene ili ciljane krađe. Počinitelji ovih kaznenih djela su iskusni ili profesionalni provalnici koji najčešće po narudžbi ili pak samostalno otuđuju umjetnine te kulturno-povijesno blago iz sakralnih objekata, muzeja, arhiva i galerija. Ova kategorija počinitelja je dobro informirana o stanju na tržištu umjetnina, a u svojim akcijama koristi se suvremenim sredstvima i alatima za obijanje i provaljivanje. Zaključujemo kako se ovim načinom počinjenja kaznenog djela ostvaruju obilježja teške krađe. Počinitelji se služe krivotvorinama, zamjenama, prikazivanjem netočnog inventarskog stanja te fiktivnim prijavama krađa, omogućuju sebi i svojim supočiniteljima prisvajanje umjetnina koja su im povjerena na čuvanje.

Krijumčarenje umjetnina kao što je već bilo riječi odnosi se na nezakonito prenošenje preko granične crte RH otuđenih umjetnina. Počinitelji mogu biti iz bilo kojeg društvenog sloja ili profesije (vozači transportnih sredstava, turisti, vlasnici galerija, poslovni ljudi, diplomati i sl.) koji uglavnom pokušavaju na različite načine sakriti predmete u prtljažnim prostorima ili skrivenim dijelovima prijevoznog sredstva, ovisno o vrsti predmeta koji se krijumčari.

4.1 KRIVOTVORENJE UMJETNINA

Prethodnim poglavljem objašnjeno je kako kazneno djelo krivotvorenja ne postoji u kaznenom zakonodavstvu Republike Hrvatske, a u nastavku će biti opisano koliko vrsta kaznenih djela može biti počinjeno krivotvorenjem i kolika je rasprostranjenost krivotvorenja na području nelegalnih aktivnosti u ostvarivanju kaznenih djela. Krivotvorenjem umjetničkih slika u stručnoj policijskoj terminologiji smatraju se sve preinake načinjene mehaničkim, kemijskim ili slikarskim tehnikama na originalnoj umjetničkoj slici, grafici ili serigrafiji,¹⁴ kao i sva naknadna potpisivanja, numeriranja ili označavanja originalnih umjetničkih slika, grafika ili serigrafija u namjeri dovođenja u zabludu struke, javnosti ili krajnjeg kupca.

¹⁴ Umjetnička grafika nastala otiskivanjem u tehnici svilotiska, <https://www.galerija-luka.com/>

Krivotvorenje umjetničkih slika poznatih autora prvi je od mnogobrojnih oblika krivotvorenja. Najčešći objekt napada kod ove vrste su umjetničke slike iz serije motiva i tema javno poznatih preminulih slikara, kada se na originalnoj autoriziranoj slici, korištenjem izvorne tehnike doslikava novi motiv ili nanosi novi sloj boje, kako bi se takva slika nakon kemijskog ili mehaničkog prividnog antitiranja prezentirala kao „novootkriveno djelo velikog autora, unikatno po tehnici izrade ili motivom“, čime se na aukcijskim i privatnim tržištima umjetno podiže vrijednost djela.

Krivotvorenje umjetničkih slika nepoznatih autora podrazumijeva dvije podskupine počinjenja krivotvorenja. U stručnoj terminologiji prvi oblik je krivotvorenje umjetničkih slika nepoznatih autora, varijanta „a“. Najčešći objekt napada su umjetničke slike iz serije motiva i tema javno nepoznatih slikara, kada se na originalnoj neautoriziranoj slici, korištenjem izvorne tehnike doslikava motiv ili nanosi novi sloj boje, kopirajući motivski ili stilski poznatog preminulog autora, kako bi se takva slika nakon kemijskog ili mehaničkog prividnog antitiranja, te krivotvorenja potpisa prezentirala kao „novootkriveno djelo velikog autora, unikatno po tehnici izrade ili motivom“. Druga podvrsta je krivotvorenje umjetničkih slika nepoznatih autora, varijanta „b“. Najčešći objekt napada su umjetničke slike iz serije motiva i tema javno nepoznatih slikara iz prethodnog vremena, kada se na originalnoj autoriziranoj slici, kemijski ili mehanički uklanja originalni potpis, te se krivotvori potpis poznatog preminulog autora kako bi se takva slika kao „novootkriveno djelo velikog autora iz rane faze“, prodalo na aukcijama ili privatnim kolekcionarima po visokim cijenama.

Krivotvorenje grafika, serigrafija ili crteža poznatih autora jedan je od najrasprostranjenijih oblika krivotvorenja. Najčešći načini su strojne dorade otisnutih serija, izmjenama svojstava i karakteristika korištenih strojnih boja, kako bi se dobile tzv. „varijacije na temu“, te naknadna krivotvorenja potpisa i numeracija, tehnika prethodne motivske dorade serigrafije prije tiska, te naknadna krivotvorenja potpisa i numeracije i tzv. „kombinirana tehnika“ u kojoj se originalne potpisane grafike, serigrafije ili crteži doraduju drugom tehnikom, kao što se tumači naknadnom autorskom umjetničkom intervencijom.

Sljedeći oblik je krivotvorenje tradicionalnim slikarskim tehnikama postojećih umjetničkih slika. Naručitelj angažira akademski školovanog slikara da tehnikom preslikavanja načini umjetničku sliku identičnu originalu, potpiše je potpisom originalnog autora, nakon čega se takva krivotvorina, nakon antitiranja, prodaje kao stari original. Ukoliko je u posjedu originala, na tržište se plasira više izrađenih krivotvorina, najčešće privatnim kolekcionarima.

Naspram prethodno navedenog krivotvorenja postoji i krivotvorenje tradicionalnim slikarskim tehnikama novih umjetničkih slika. Naručitelj angažira akademski školovanog slikara da stilski i motivski blisko poznatom preminulom autoru, naslika novu umjetničku sliku, potpiše je potpisom originalnog autora, nakon čega se takva krivotvorina, nakon antitdatiranja, prodaje kao stari original. Ukoliko se radi o priznatom i traženom autoru, na tržište se periodično plasira više izrađenih krivotvorina.

Posljednji oblik krivotvorenja je krivotvorenje strojnim tehnikama. Koristeći nova računalno-tehnološka dostignuća u grafičko-tiskarskim alatima, krivotvoritelj na tiskarskom stroju nove generacije, izrađuje potrebnu količinu krivotvorina, koristeći svojstva novih tiskarskih strojeva da digitalno analiziraju kemijska i fizikalna svojstva pigmenata, podloge i tehnike, nakon čega tehnikom višeslojnog i reljefnog nanošenja boja, reproducira original, sa ili bez „varijacija na temu“.

5. KAZNENI PROCES I UMJETNINE

Usporedimo li broj kaznenih djela, načine počinjenja istih, možemo ustanoviti kako je nužno i neophodno, svakodnevno istraživati i sprječavati počinjenje istih. Upravo prethodno navedena zadaća, dužnost je policije. Policija je služba javne uprave čija je osnovna zadaća provođenje zakona i očuvanje javnog reda. U slučaju da postoji osnova sumnje¹⁵ na počinjenje kaznenog djela koje se progoni po službenoj dužnosti policija provodi kriminalističko istraživanje. Postupak prikupljanja dokaza o vjerojatnom kaznenom djelu i osobi koja ga je počinila, naziva se *prethodni postupak* i ovdje spadaju a) izvidi kaznenog djela b) istraživanje i c) optužba.¹⁶ Kronološkim redoslijedom, izvidne radnje su početak rada policijskih službenika u otkrivanju počinitelja određenog kaznenog djela. Izvidne radnje služe za otkrivanje, prikupljanje i analiziranje podataka o vjerojatnom kaznenom djelu. Ovdje treba spomenuti kako izvidne radnje nisu regulirane Zakonom o kaznenom postupku stoga njihova primjena kao dokaza u samom kaznenom postupku i nije dozvoljena. Svrha izvidnih radnji je pronalazak počinitelja te otkrivanje i osiguravanje tragova i predmeta. Izvidna radnja prikupljanja obavijesti može se provesti i na način da građani daju određene informacije policiji, koje će im pomoći u daljnjem tijeku istrage. Shodno navedenom, policijski službenici obavljaju obavijesni razgovor sa osobom, predmnijevanim vlasnikom ili posjednikom umjetnine za koju se sumnja da je predmet ili sredstvo počinjenja kaznenog djela. Važno je istaknuti, kako policijski službenici imaju pravo privremeno oduzeti predmet ili spornu umjetninu od osobe kod koje je umjetnina pronađena bez obzira da li je ona vlasnik ili ne, a čije oduzimanje može poslužiti u utvrđenju činjenica ili počinjenju kaznenog djela sukladno članku 261. Zakona o kaznenom postupku (NN 80/22), u daljnjem tekstu ZKP.¹⁷ Ukoliko rezultati izvida ukažu na postojanje osnovane sumnje da je osoba počinila kazneno djelo prelazi se na drugu fazu prethodnog postupka a to je istraga ili istraživanje. Naizgled, između ove dvije riječi u prethodnoj rečenici nema razlike, ali ipak zakonodavni okvir ukazuje na različitosti. Člankom 213. ZKP-a, istraživanje se kao postupak provodi kada postoji osnovana sumnja da je počinjeno kazneno djelo za koje je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do 5 godina. Sa druge strane istraga se provodi za kaznena djela za koja je

¹⁵ Karas, Ž., (2009). *Sudska praksa o policijskom postupanju: sporedna kaznena djela prikrivenog istražitelja; osnove sumnje, Policija i sigurnost, str. 387*

¹⁶ Gluščić, S., (2011). *Pravni standardi i istražne djelatnosti policije u prethodnom kaznenom postupku, MUP RH, Zagreb, str. 41.*

¹⁷ Zakon o kaznenom postupku

NN 152/08, 76/09,80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22

propisana kazna zatvora teža od 5 godina što je jasno definirano člankom 216. ZKP-a. Specifičnost kaznenih djela u vezi umjetnina je, što se za svaku umjetninu prethodno treba utvrditi da li potječe od izvršenja bilo kojeg kaznenog djela, koja su prethodno bila opisivana. Obzirom da se radi o specifičnim kaznenim djelima, treba se napomenuti kako policija ne može samostalno izvršiti određena vještačenja pojedinih umjetnina već su im za to prijeko potrebna stručna mišljenja kustosa¹⁸ ili stručnih osoba koji će svojim stručnim znanjem opisati o kakvoj umjetnini je riječ te koje karakteristike umjetnina sadrži koje odgovaraju ili ne odgovaraju umjetničkom djelu, kao što su na primjer boja, tehnika ili *slikarski rukopis*.¹⁹

U metodama utvrđivanja autentičnosti osim kustosa obično sudjeluju konzervatori, odnosno restauratori. Oni se u svom radu koriste različitim metodama kao što je rendgensko zračenje, infracrveno zračenje. Najčešće korištena metoda je spektrografska analiza.²⁰ Takav način analiziranja umjetnina se naziva kemijsko vještačenje kojim se utvrđuje vrijeme iz kojega potječe umjetnina, istovjetnost potpisa kao i vrijeme nastanka umjetnine. Nadalje, potrebno je spomenuti kako u ovoj fazi policija provodi i grafološka vještačenja potpisa na određenim umjetninama. Grafološka vještačenja se provode u „Centru za kriminalistička vještačenja Ivan Vučetić“ u Zagrebu.

Posebne dokazne radnje kao jedan od načina prikupljanja dokaza teško su provedive kod kaznenih djela u vezi umjetnina. Sama činjenica da je za provođenje dokaznih radnji potrebno odobrenje suca istrage, zahtjeva visoki stupanj osnovanosti da je osoba sama ili zajedno sa drugima počinila određeno kazneno djelo. Naime, osnova posebnih dokaznih radnji kao i vrste istih opisane su člankom 332. ZKP-a. Posebne dokazne radnje u ovoj vrsti kriminaliteta, imale bi učinka tek kada bi policijski službenici izvidima utvrdili kako veći broj osoba sudjeluje u počinjenju istih. Ukoliko se krivotvorena umjetnina zatekne kod određene osobe, ona se oduzima stoga nema potrebe za provođenjem posebnih dokaznih radnji. Činjenica da osoba prodaje umjetninu za koju se opravdano sumnja da je krivotvorena, opet nije pravno valjana okolnost na temelju koje će sudac istrage izdati nalog za provođenje posebnih dokaznih radnji. Pogledamo li vrste posebnih dokaznih radnji, proizlazi kako jedina posebna dokazna radnja koja odgovara ovoj vrsti kaznenih djela je simulirana prodaja i otkup predmeta. Naravno, ne smijemo generalizirati stvari, stoga ukoliko policijski službenici obavijestima prikupljenih od građana ili „informatora“ saznaju da više osoba u sklopu

¹⁸ lat. *curare*; brinuti se, prikupljati, <https://www.enciklopedija.hr/>

¹⁹ Slikarski rukopis; način na koji slikar predstavlja svoje umijeće, <https://wordwall.net/>

²⁰ Nazor D. (2016). *Slike u infracrvenom području: odlaganje vidljivog*, str. 5.

zločinačkog udruženja sudjeluje u počinjenju kaznenih djela sa umjetninama, bit će jednostavnije i lakše provoditi posebne dokazne radnje.

5.1. POSTUPANJA NAKON ZAVRŠENE ISTRAGE

Utvrdi li se vještačenjem ili drugim radnjama da oduzeta umjetnina potječe od izvršenja kaznenog djela podnose se odgovarajuća pismena ovisno o prikupljenim dokazima. Policijski službenik ima pravo podnijeti kaznenu prijavu sukladno članku 204. ZKP-a, protiv osobe ukoliko su prikupljeni potrebni dokazi koji jasno i nedvojbeno upućuju da je osoba počinila određeno kazneno djelo. Ukoliko policijski službenici nisu u mogućnosti prikupiti adekvatne dokaze protiv osobe kod koje je pronađena umjetnina, podnosi se posebno izvješće na odluku nadležnom Državnom odvjetništvu sukladno članku 206.h ZKP-a. Upravo prethodno izvješće, podnosi se ukoliko policijski službenici nemaju jasnih i konkretnih dokaza protiv osumnjičenika, ali ipak smatraju kako je njegovo procesuiranje nužno radi daljnjeg otkrivanja kaznenih djela. Tada državni odvjetnik može naložiti policiji provođenje dodatnih radnji i mjera. Temeljem toga, donijet će se odluka o podnošenju kaznene prijave. Ispitivanje osumnjičenika provodi policija prema članku 208.a ZKP-a.

S druge strane ispitivanje okrivljenika provodi državni odvjetnik ili po njegovom nalogu istražitelj, sukladno članku 233. stavku 2. prema članku 272. ZKP-a. Razlika između ova dva načina ispitivanja, pronalazimo u činjenici da policijski službenici prilikom ispitivanja osumnjičenika, izdaju pouku o pravima osumnjičenika, a prilikom ispitivanja okrivljenika izdaju pouku o pravima okrivljenika. Nužno je da kod ove vrste kaznenih djela u ispitivanju okrivljenika sudjeluju istražitelji odnosno policijski službenici. Razlog pronalazimo u tome da su policijski službenici bolje upoznati sa materijom navedenih kaznenih djela što im omogućuje da postavljaju jasnija i točno određena pitanja koja im mogu pomoći u otkrivanju novih kaznenih djela. Ovdje se prvenstveno treba osvrnuti na krivotvorenja, iz razloga što ona kao takva nisu propisana KZ-om, a prethodno su opisani razni oblici počinjenja ovakve vrste kaznenog djela. Naime, osoba koja posjeduje krivotvorenu umjetninu, često nije počinitelj kaznenog djela, obzirom da je za kazneno djelo povrede osobnog prava autora ili umjetnika izvođača, nužno da počinitelj ima stručna znanja i tehničke mogućnosti za počinjenje kaznenog djela.

5.2. PROCESNI PROBLEMI KAZNENIH DJELA UMJETNINAMA

Ovdje dolazimo do prve problematike procesuiranja, iz razloga što policijski službenici ne mogu sa sigurnošću utvrditi gdje je i na koji način je izrađena krivotvorena umjetnina. Osoba kod koje je pronađena krivotvorena umjetnina, u velikom broju slučajeva, u posjed i vlasništvo umjetnine dolazi kupoprodajom. Osoba kao kupac nema stručna znanja da prepozna krivotvorenu umjetninu stoga u dobroj vjeri kupuje umjetninu za koju se kasnije tokom policijske istrage utvrđuje da je krivotvorina. Takvog kupca i osobu nazivamo kupac u dobroj vjeri odnosno „bona fidei“.²¹ Ovdje je nužno napomenuti zakonsku ne reguliranost, obzirom da ni osobe koje se isključivo bave prodajom umjetnina, kao što su na primjer vlasnici galerija, nisu dužni vršiti provjeru autentičnosti umjetnina prilikom kupnje istih.

Shodno tome, možemo uvidjeti kako se krivotvorene umjetnine mogu nalaziti kod svih osoba, koje nemaju nikakvih doticaja sa počinjenjem kaznenih djela, a svrha kaznenog procesuiranja upravo je otkrivanje i kažnjavanje počinitelja. Krivotvorene umjetnine ujedno su i razlog velikog broja kaznenih djela prijevare. Zakonska ne reguliranost tržišta, omogućuje da kupac bez sklapanja ikakvog ugovora, koji bi mogao biti jedan od temeljnih dokaza u kaznenom postupku, kupi krivotvorenu umjetninu od vlasnika galerije, koji također nema stručnih znanja niti ih je dužan imati, stoga u potpunosti nejasno ostaje, tko je počinitelj kaznenog djela prijevare, a tko je oštećeni. Danas možemo pronaći veliki broj tiskanih umjetnina koje nazivamo, *offset grafika*,²² za čije tiskanje je potrebno dopuštenje samog autora, što dovodi do toga da se pojedina grafika može tiskati i do nekoliko tisuća puta.

Imajući u vidu te činjenice, kupac u namjeri stjecanja imovinske koristi može kupiti umjetninu od vlasnika galerije, izraditi veliki broj krivotvorenih umjetnina te po izvršenju, prijaviti vlasnika galerije da mu je prodao krivotvorenu umjetninu. Policijski službenici u tom će slučaju osumnjičiti vlasnika galerije za počinjenje kaznenog djela prijevare, ali će postupak dokazivanja policijskim službenicima opet biti otežan, upravo iz razloga što ne postoji zakonska regulativa tržišta umjetnina, niti vlasnici galerija moraju imati stručna znanja za prepoznavanje krivotvorenih umjetnina. Svojevrсни zakonski paradoks postoji pri kaznenom djelu izbjegavanja carinskog nadzora. Naime, iznosi li osoba određenu umjetninu

²¹ Bona fide posjednik, odnosno, "kupac u dobroj vjeri" je osoba koja je nabavila, neki predmet bez znanja da neka druga strana ima stvarno pravo na tom predmet, <https://www.enciklopedija.hr/>

²² Tehnika offset tiska je indirektna i koristi tiskovnu formu (ploču) te valjak kao posrednik koji zapravo prenosi formu na papir. Uz mnoštvo boja koje su dostupne, možemo reći da je offsetni tisak najbolji način izrade velikih naklada uz izvrsnu kvalitetu otiska, <https://www.enciklopedija.hr/>

izvan Republike Hrvatske, neophodno je pribaviti potvrdu Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture, u kojoj se mora navesti kako je navedena umjetnina stečena i kako nije zaštićeni spomenik kulture. Veliki broj ljudi nije upoznat sa prethodnim, stoga često pokušavaju prenijeti umjetnine u drugu državu pri čemu bivaju zadržavani od strane službenika granične policije koji podnose kaznene prijave zbog počinjenja navedenog kaznenog djela.²³ Potvrdi li se još k tome, da je umjetnina i krivotvorena, osoba se suočava sa kaznenom prijavom da je počinila nekoliko kaznenih djela, za koja uopće nije znala ili nije mogla znati. Ovo su razlozi zbog kojih je nužno da policija sudjeluje u ispitivanju okrivljenika kako bi lakše omogućili državnom odvjetništvu da uz pribavljene dokaze, po završetku istrage podigne optužnicu sukladno članku 341. ZKP-a.

Upravo je optužnica najvažniji zakonski akt u postupku procesuiranja određene osobe. Optužnica kao jedan od sastavnih elemenata mora sadržavati, naziv kaznenog djela za koji se osoba tereti i sve pravno relevantne dokaze koji služe za podizanje iste. Upravo su dokazi jedino pravno relevantni, oni povećavaju vjerojatnost kako će državni sud procesuirati, a na kraju i osuditi osobu za određeno protupravno djelovanje. Naime, kako se policijski službenici susreću sa problematikom dokazivanja namjere i načina počinjenja kaznenog djela, sve to otežava prikupljanje dokaza i podizanje optužnice. Sve je veći broj slučajeva da državno odvjetništvo nema zakonskog uporišta za podizanje optužnice. U slučaju da državno odvjetništvo podigne optužnicu, optužno vijeće nadležnog suda, rješenjem mora potvrditi optužnicu ukoliko ustanovi da je optužnica osnovana. Brojne nemogućnosti i teškoće prikupljanja dokaza za kaznena djela u vezi umjetnina, dovode do neosnovanosti optužnice. Upravo iz tog razloga sve su učestaliji slučajevi obustave kaznenog postupka u odnosu na sve točke optužnice iz razloga što ne postoje čvrsti materijalni dokazi iz kojih bi proizlazila osnovana sumnja protiv okrivljenika za djelo koje je predmet optužnice sukladno članku 355. stavku 4. ZKP-a.

Prema tome, najčešći problem u radu policije je preveliki vremenski odmak od samog izvršenja do trenutka prijave. Kao i u svakom drugom kriminalističkom istraživanju, poduzimanje mjera i radnji prvog zahvata su od bitne važnosti za uspješno otkrivanje počinitelja. Nadalje možemo jasno i nedvosmisleno zaključiti kako nemogućnost prikupljanja dokaza kod krivotvorenja, omogućuje sve veću povredu autorskih prava. Naravno, kako krivotvorenje nije jedini način izvršenja kaznenih djela u vezi umjetnina, postoje slučajevi u kojima policija prikupi dovoljno dokaza za procesuiranje određene osobe. Najčešće je to u

²³ <https://carina.gov.hr/istaknute-teme/fizicke-osobe-2715/kulturna-dobra/2776>

slučaju krađe jer policija u tim slučajevima ima veliki broj dostupnih dokaza, kao što su na primjer snimke video nadzora, otisci i ostalo. Problematika procesuiranja najviše dolazi do izražaja upravo kod krivotvorenja zbog lošeg zakonodavnog okvira i načina dokazivanja istog.

6. POČINITELJI

Svaka vrsta kaznenog djela ima određenu skupinu počinitelja. Ova vrsta kaznenih djela je veoma specifična, stoga se razlikuju i počinitelji. Prvenstveno počinitelje možemo razvrstati u tri skupine. Prva skupina obuhvaća trgovce otuđenim i krivotvorenim umjetninama. Trgovina takvih umjetnina odvija se kroz kupnju i prodaju svih vrsta umjetnina putem oglasa u tiskovinama, kao i na mnogobrojnim web adresama, zatim prodajom na sajmovima. Takvi trgovci prodaju umjetnine u pravilu za gotovinu bez računa. Druga vrsta počinitelja su dileri. Ovu kategoriju čine trgovci umjetninama i preprodavatelji, koji su osobito zanimljivi za operativni rad policije. Oni posjeduju galerije, katkad samo kao paravan za nezakonite poslove s umjetninama. Za razliku od ovlaštenih galerija, čiji se rad temelji na zakonu, ova grupacija je usmjerena uglavnom na brzu i jednostavnu preprodaju umjetnina, kupnju umjetnina od počinitelja kaznenih djela, te prodaju krivotvorina sa certifikatom. Posljednju kategoriju čine kolekcionari. Ovu skupinu čine pripadnici različitih društvenih slojeva, inače osobe dobro upoznate sa umjetnošću, posjetitelji muzeja i izložbi. Prvenstveni motivi ove skupine su popunjavanje svoje osobne kolekcije, ili možebitna razmjena sa drugim kolekcionarima. Kako je ovo skupina najimućnijih počinitelja, prilikom stjecanja umjetnine ne zanima ih porijeklo umjetnine, već njihov osobni interes.

Počinitelje možemo rasporediti i prema njihovoj pripadnosti, pri tome ne misleći na njihovu nacionalnu ili etičku pripadnost, već njihovu sofisticiranost i imovinski status. Prema tome, razlikujemo *klasični* kriminalitet i kriminalitet tzv. *bijelih ovratnika*.²⁴ Kada bismo pokušali objasniti ova dva pojma, temeljna razlika je u vrsti počinitelja. Naime, klasičnim uličnim kriminalitetom, uglavnom se bave osobe koje potječu iz siromašnih obitelji, koje nemaju završene visoke škole i koje su lošeg imovinskog statusa. Nasuprot tome, pojam „bijeli ovratnici“ odnosi se na osobe koje su visoko obrazovane, koje rade na poslovima koji zahtijevaju određene vještine i znanja, jednom riječju na visoko plaćenim pozicijama.

²⁴ Repišti, S. (2017). Profiliranje kriminalaca iz grupe "bijelih ovratnika". *Kriminalistička teorija i praksa*, str. 66.

7. STVARNI SLUČAJEVI KRIVOTVORENJA

Ovim poglavljem prikazat će se nekoliko stvarnih slučajeva, u kojima se dogodilo kazneno djelo krivotvorenja, kao i način na koja su kaznena djela ostvarena. Prvi slučaj je krivotvorenje umjetničke slike pod nazivom „Muškarac u crnom“, autora Vaska Lipovca.²⁵ Kako bismo bolje razumjeli ova kaznena djela i način počinjenja, potrebno je detaljno opisati sliku i njezine specifičnosti. Slika prikazuje mušku osobu koji na sebi ima crnu majicu i crnu kapu na glavi. Pozadinska slika je svijetlo plave boje, dok se u donjem desnom kutu, u malom kvadratu, nalaze inicijali „VL 93“. Tehnika kojom je ova umjetnička slika naslikana, naziva se ulje na lesonitu. Slika je uokvirena klasičnim srebrnim okvirom. Dana 29. ožujka 2012. godine, sin pokojnog autora je u ime obitelji, kao nositelja autorskih prava pregledao sliku na Odjelu organiziranog kriminaliteta Policijske uprave zagrebačke. Pored njega, fotografije krivotvorene umjetnine analizirali su i profesor Mirko Gelemanović, suradnik autora umjetnine i Robert Matić, fotograf i suradnik autora. Izborom motiva i načinom oblikovanja krivotvorene umjetnine, počinitelj je pokušao imitirati stil Vaska Lipovca. Umjetnička slika je potpisana na način koji je karakterističan za samog autora, a to je kvadrat s inicijalima VL i dvoznamenkastom godinom nastanka. Krivotvoritelj je nedvojbeno poznao opus i djelo samog autora, ali njegov rad je odstupao od radova Vaska Lipovca u nekoliko značajnih segmenata. Upotrijebljena slikarska tehnika je kriva, fizionomija likova nije identična i nedostajao je karakteristični kolorizam. Bez obzira što se možda radi o nevještoj krivotvorini umjetničkog djela, potencijalni kupci su mogli biti dovedeni u zabludu obzirom da prosječni čovjek nije upoznat sa ovakvim stručnim detaljima, dok su oni osnovni dijelovi krivotvorene umjetnine, kao što su izbor motiva, potpis, bili skoro pa identični originalnoj umjetnini.

Drugi slučaj krivotvorenja je krivotvorenje umjetničke slike naziva „Vrbe na Savi“ autora Ferde Kovačevića.²⁶ Umjetnina je nastala kao zimski pejzaž koji prikazuje polja pod snijegom i zamrznuti potok uz koji rastu vrbe. Slika je dimenzija 68,2 x 47,4 cm i smještena je u smeđi okvir. Korištena tehnika pri izradi umjetničke slike je ulje na platnu. U desnom kutu je potpis F. Kovačević 1916. dok je na poleđini metalnim kopčama platno na podokviru učvršćeno za smeđi okvir. Vještačenje predmetne umjetnine obavljeno je u Hrvatskom restauratorskom zavodu, a nalaz je potpisao ravnatelj gosp. Mario Braun. Vještačenje je provedeno usporedbom navedene umjetnine i jedne umjetnine istog autora iz Moderne

²⁵ muzej-policije.gov.hr/print.aspx?id=684&url=print

²⁶ mup.gov.hr/muzej-policije-27/izlozbe/izlozba-ljepota-laznog-sjaja/izlosci/ferdo-kovacevic/247632

galerije. Sporna je umjetnina izazvala sumnju na autentičnost zbog načina na koji je slikana, potpisana i datirana. Slikarski rukopis i slikarski postupak nikako nisu odgovarali izvornoj slici autora. Sporna umjetnina izrađena je razrijeđenom bojom, korištenjem sikativa.²⁷

Ostale razlike mogle su se pronaći u crtačkom pristupu detalja, u koloritu, načinu korištenja elemenata kao što su prostorni i koloristički, koji služe za izgradnju same kompozicije i prostornost. Fizikalna analiza dokazala je kako se počinitelj prilikom stvaranja krivotvorine koristio mješavinom nekoliko različitih bijelih boja. To su redom bile cink bijela i titan bijela boja, a shodno tome analiza je pokazala i mješavinu barija i kalcijevog karbonata. Ono što je važno istaknuti kako titan bijela boja se industrijski počela proizvoditi tek od 1916. ili 1917. godine i teško je vjerovati da se prije masovne proizvodnje u industriji koristila u Hrvatskoj. Ispod vidljive autorske slike, vidljivo je da postoje jedna ili više starijih slika. Specifičnost donje slike je u tome što je naslikana kadmij crvenom bojom. Kadmij crvena boja se koristila u vremenu između 1830. i 1910., a nakon toga dolazi do zamjene kadmija sa selenom, no na krivotvorenoj umjetnini se ne nalazi kadmij niti krivotvorena umjetnina sadrži selen. Krivotvorina je naslikana na platnu koji sadrži skoro identičan broj niti, no platno se po načinu proizvodnje razlikovalo od platna originala. Poznavanje vrsta i broja niti pojedinog platna, samo ukazuje na činjenicu kako je počinitelj poznao ove tehničke detalje što nedvojbeno upućuje na namjeru izvršenja krivotvorenja, a ne izradi kopije u funkciji vježbe.

Sljedeća stvar koja je uputila na izravnu namjeru krivotvorenja je činjenica što je krivotvoritelj koristio podokvire koji nisu imali mogućnosti širenja preradom kao i činjenica da se koristio ostarjelim materijalima koji se ne mogu rastezati. Školovani umjetnici i slikari koriste podokvire s drvenim ili metalnim klinovima kojima se fiksira umjetnina kako bi se osiguralo kvalitetno napinjanje, odnosno kako bi se izbjegla kasnija oštećenja umjetničkih slika. Potpis na krivotvorenoj umjetnini popravljen je kako bi bio što sličniji izvornom, ali ipak ostatak izbrisane boje uputio je na nedvojbeni zaključak kako je riječ o krivotvorini. Grafološkom analizom uočena je različitost prilikom ispisa pojedinih slova. Prilikom snimanja UV fluorescencije uočene su različitosti u fluorescenciji zona potpisa i na dva dodatna područja iznad potpisa. Ova razlika nastaje kada se prenosi lak, koji sadrži pigmente obrisane prve verzije izvornog potpisa.

²⁷ Kemijsko sredstvo u proizvodnji lakova i boja koje omogućuje brzo sušenje, <https://hrvatski.en-academic.com/>

Treći zanimljivi primjer krivotvorenja je, krivotvorenje umjetničke slike „Portal Sv. Marka“ autora Vladimira Kirina.²⁸ Ova umjetnička slika prikazuje skupinu žena kako ulaze u crkvu Svetog Marka dok muškarac i žena stoje pokraj ulaza. S lijeve strane je kip blažene Djevice Marije, dok se u donjem desnom kutu nalazi potpis autora. Na poledini umjetnine je platno na drvenom podokviru koje je metalnim kopčama pričvršćeno za ukrasni okvir.

Vještačenje predmetne umjetnine obavljeno je u Hrvatskom restauratorskom zavodu, a nalaz je potpisao ravnatelj gosp. Mario Braun. Uspoređivana je izvorna slika autora sa ovim primjerom krivotvorene. Analiza pigmentata napravljena je metodom PIXE iz uzetih mikro presjeka. Utvrđeno je da su korišteni moderni pigmenti te da nije moguće napraviti pouzdano razlikovanje od pigmentata na izvornoj slici. Nadalje, pri izradi krivotvorene umjetnine korišteno je laneno platno slično onome na izvornoj slici. Promotivši poledinu i rubove krivotvorene umjetnine mogli su se primijetiti slojevi voska koji su bili nanoseni u nejednakoj debljini. Potreba za korištenje voska nije postojala, iz razloga što je platno novo i ne korišteno, a boje se dobro vežu na takvo platno, stoga razlog uporabe voska pronalazimo u činjenici, da na taj način platno postaje puno tamnije i poprma stariji izgled. Jako voštani rubovi na krivotvorini, za cilj su imali prikriti korištenje klamera kojima se pokušalo napeti platno za podokvir, dok su na izvornoj umjetnini korišteni čavlići.

Analizirajući ove primjere, možemo još jasnije shvatiti problematiku ove vrste kaznenih djela. Rečeno je kako i na koji način policijski službenici dolaze do krivotvorenih umjetnina i koji je postupak utvrđivanja krivotvorina. Teorijski je to možda zvučalo jednostavno, ali opisujući stvarne događaje i stvarne analize umjetnina, zaključujemo kako se ipak radi o zahtjevnom poslu. U navedenim primjerima, krivotvorine se nisu doimale lažnima, ali ipak detaljnijom analizom sastava navedenih umjetnina, njihovih karakteristika, došlo se do zaključka kako se ipak radi o krivotvorinama. Ljudi koji nisu upućeni u umjetnost i koji nemaju stručna znanja zasigurno neće provjeravati način na koji je podokvir povezan sa platnom nego će ih zanimati potpis autora jer smatraju da na temelju toga kupuju izvorno umjetničko djelo iako smo vidjeli da ni potpis ne mora značiti da je umjetnina izvorna.

Baš suprotno, u novije vrijeme, sve je veći broj umjetnina koje su napravljene skoro savršeno, ali ipak sam potpis autora je ne moguće kopirati.

²⁸ <https://mup.gov.hr/muzej-policije-27/izlozbe/izlozba-ljepota-laznog-sjaja/izlosci/vladimir-kirin/247763>

Nadovežimo se na poglavlje u kojemu je opisan sam proces dokazivanja nekog kaznenog djela i njegovog počinitelja.²⁹ U opisanim primjerima, počinitelji nikad nisu pronađeni. Možemo se zapitati koji je razlog tomu? Kao odgovor ne možemo prihvatiti da policijski službenici ne obavljaju svoj posao, već naprotiv izloženi su tolikim problemima da je jednostavno do počinitelja jako teško doći. Prodaje li neka osoba jednu od prethodno tri navedene umjetnine, možemo posumnjati da se radi o krivotvorinama, ali to je tek, podsjetit ćemo se, prvi stupanj odnosno razina sumnje. Ukoliko ta osoba kaže da je umjetninu kupila od druge osobe, samo se vrtimo u krug jer je moguće da su sve osobe bili kupci u dobroj vjeri. Naravno to neće uvijek biti slučaj, ali jedan od najvažnijih dokaza u kaznenom procesu bio bi, pronalaženje tiskarskih strojeva, platna, boja i lakova kod određene osobe i naravno nužno je da ta osoba posjeduje i određena stručna znanja i kvalifikacije da izradi krivotvorenu umjetninu. Naravno, u pojedinim slučajevima neće niti to biti dovoljno, jer nitko ne može zabraniti pojedinoj osobi da posjeduje instrumente i predmete koji služe u umjetničke svrhe jer se osobe mogu baviti umjetnošću i iz hobija. Najsigurniji i najidealniji način procesuiranja počinitelja, je ukoliko se određena krivotvorena umjetnina kupi od pojedinca koji ima stručna znanja i vještine. Naravno preduvjet je, da osoba koja kupi umjetnine odmah posumnja u njezinu izvornost i odmah odnese navedenu umjetninu na vještačenje, jer što duže vrijeme prolazi, mogućnost dokazivanja da je upravo prodavatelj krivotvorio umjetninu, drastično opadaju.

²⁹ Vidi poglavlje 4.2.

8. OBRAZAC ZA RASPISIVANJE POTRAGE ZA UMJETNINAMA I KULTURNIM DOBROM

Zbog bitne osobitosti ovakve vrste kaznenih djela, MUP je u suradnji sa Ministarstvom kulture pristupio planskom rješenju. Rezultat toga je ideja za stvaranjem obrasca za raspisivanje potrage za umjetninama i kulturnim dobrima koja datira iz ne tako davne 2008. godine. Policijski službenici koji su proučavali područje kaznenih djela i umjetnina su pokušali objediniti sve informacije za nestalim umjetninama na jednom mjestu. Kako su sve policijske uprave na području Republike Hrvatske mrežno povezano, tako se isto nastojalo postići, da se u taj sustav uvedu, između ostalog i potrage za otuđenim, ukradenim umjetninama. Upravo iz razloga što je mali broj policijskih službenika radio na ovom području, nastojalo se utjecati da se više policijskih službenika počne baviti ovom problematikom, jer bi im pomoću ovog sustava obrazaca, postupanje i otkrivanje počinitelja, uvelike bilo olakšano. Obzirom na needuciranost samih službenika oko umjetnosti i umjetnina, ovi obrasci su trebali poslužiti kao temelj educiranosti samih službenika jer bi im dali bolji uvid u to što su umjetnine i koje sve razlike postoje ili mogu postojati kod različitih vrsta umjetnina. Dalekosežniji cilj stvaranja obrasca je pružanje svih potrebnih informacija vlasnicima i posjednicima umjetnina, kako bi što točnije opisali pojedine ukradene ili nestale umjetnine, sa svrhom jasnijeg i sustavnijeg prikupljanja podataka i opisa nestalih ili ukradenih umjetnina. Uzimajući u obzir veliki broj raznovrsnih predmeta, koji imaju obilježja umjetnine, a koji se često pojavljuju kao predmet kaznenog djela, neophodno je bilo, za njihovo opisivanje, unošenje u potražne evidencije te kasniju identifikaciju, kreirati zasebne obrasce sukladno novoj Evidenciji nestalih, otuđenih i pronađenih predmeta unutar MUP-a. Bitno je reći kako su obrasci kreirani po uzoru na bazu podataka Interpola koja se naziva ASF.³⁰ Temeljna namjena obrazaca je unošenje podataka u potražne evidencije MUP-a, brisanje podataka iz potražne evidencije MUP-a, popunjavanje CRIGEN/ART obrasca za objavljivanje međunarodne potrage za ukradenim umjetninama te unošenje u ASF bazu podataka Interpola.

Obrasci koriste jednostavne i standardizirane pojmove, koji omogućuju što jasniji i točniji opis predmetne umjetnine. Također, postoji i slobodna rubrika za tekst koja se može iskoristiti kako bi se naveli dodatni podaci koji nisu standardizirani. Umjetnine su zajedno sa kulturnim dobrima razvrstane u dvadeset i četiri kategorije, temeljem kojih je izrađeno devet

³⁰ Baze podataka koja sadrži milijune podataka s različitim informacijama kao što su imena i otisci prstiju, ukradena imovina, nestale i pronađene umjetnine, <https://www.interpol.int/>

obrazaca, pomoću kojih je moguće detaljnije opisati slijedeća kulturna dobra: 1. crtež – emajl – drvorez – slika – mozaik, 2. namještaj, 3. keramiku – staklo, 4. religijske predmete, 5. glazbeni instrument, 6. kovanice, 7. satovi, 8. skulpture i 9. ikone. Obrasci sadrže rubrike koje su zajedničke svim obrascima, kao i neke koje su karakteristične za svaku pojedinu kategoriju predmeta. Kako bismo jasnije shvatili strukturu ovih obrazaca, opisat ćemo što je zajedničko svakoj vrsti obrasca te koje su specifičnosti za određene vrste.

Prvo treba reći kako postoje određene zajedničke rubrike u svim obrascima koje ćemo detaljnije opisati. Rubrika 'vrsta umjetnine' je rubrika u kojoj se naznačuje o kojoj vrsti predmeta se radi. Rubrika 'naslov' koristi se za opisivanje službenog naziva umjetnine ili dobra.³¹ U rubrici 'autor' potrebno je naznačiti umjetnikovo puno ime i prezime ukoliko je poznato, a ako je to nemoguće onda je potrebno navesti ime po kojemu je umjetnik poznat zajedno sa godinom rođenja i smrti. Ukoliko je umjetnik nepoznat, što nije rijetkost, potrebno je u ovu rubriku napisati 'nepoznat'. Nadalje, u ovoj rubrici je važno razlikovati pojmove atelje i škola. Naznaka atelje, ispred ili iza imena umjetnika označava da je djelo nastalo u njegovom ateljeu, dok sa druge strane naznaka škola, može označavati zemljopisno porijeklo djela ili stil u kojemu je naslikana umjetnina. Rubrika 'datum ili razdoblje nastanka' popunjava se isključivo ukoliko je poznat točan datum nastanka umjetnine. Rubriku 'medij ili tehnika' detaljnije ćemo opisati kroz obrazac '1. crtež – emajl – drvorez – slika – mozaik'. Pod rubrikom 'korišteni materijali' označava se jesu li korišteni organski ili ne organski materijali pri izradi umjetnine. Šesta rubrika ima dvije varijante 'forma' i 'samostalni predmet ili skupina predmeta' u kojoj se označava odgovarajući oblik umjetnine i radi li se o pojedinačnom predmetu ili skupini predmeta. Ukoliko je riječ o skupini predmeta, nužno je navesti o kojoj skupini predmeta se radi.³² Idućom rubrikom naziva ' veličina – glavna boja' opisuje se točna veličina umjetnine u centimetrima te je moguće navesti najviše pet boja koje dominiraju koloritom. U rubrici 'opis' potrebno je navesti elemente koji bi mogli biti od najveće pomoći pri potrazi i identifikaciji umjetnine. Rubrika 'potpis' važna je jer se u njoj označava mjesto gdje se autor potpisao što umjetninu može razlikovati od ostalih. Ukoliko umjetnina ima dodatni natpis ili oznaku, potrebno ih je također detaljno opisati u rubrici istoga imena. Većina kulturnih dobara, a manji broj umjetnina je popisano u nekom katalogu ili inventaru, stoga se pod rubrikom 'uputa na inventar ili katalog', može navesti broj i godina

³¹ Pogrešno je za umjetničku sliku napisati samo 'slika' ili 'umjetnička slika' nego se mora navesti puni naziv

³² Kao npr., ukoliko je ukraden kompletan oltar iz kapelice, moraju se detaljno opisati pojedini predmeti i za svakoga se treba naznačiti da je dio iste skupine

izdanja kataloga ili inventara. Idućom rubrikom pobliže se određuje vrijednost umjetnine u domaćoj valuti. Posljednja rubrika je simboličnog naziva 'fotografija' u koju se uvijek, kada je to moguće, treba priložiti visoko rezolutna fotografija dobra ili umjetnine za kojim se traga. Međunarodne potrage za ukradenim umjetninama se ne izdaju ukoliko nije priložena visokokvalitetna fotografija te umjetnine u boji.

Rubriku 'medij ili tehnika' nismo detaljnije opisali iz razloga, što joj je potrebno posvetiti najviše pažnje i to upravo kroz obrazac 1. crtež – emajl – drvorez – slika – mozaik. U navedenoj rubrici moguće je označiti najviše četiri pojma, odnosno kvadrata za svaku od navedenih kategorija. Kod crteža, pojmovi su sami po sebi razumljivi, stoga je moguće susreti se sa različitim vrstama materijala na kojima se crtež izvodio.

Emajl³³ možemo opisati kroz tri osnovna oblika. 'Ajoure translucent' pri čemu se materijal buši i perforira te se dopušta prolaz svjetla ali samo difuzno. 'Champleve' je vrsta emajla koji je izliven u žlijeb i ugraviran na površini srebrnih ili bakrenih predmeta. Posljednja vrsta je 'Cloisonne' pri čemu se emajl izljeva u pregrade koje stvaraju metalne izbočine na površini predmeta.

Grafiku je moguće opisati kroz četiri osnovna oblika. Drvorez je oblik gdje se na plohi od mekog drva žljebastim dlijetom urezuju kanali, a zatim se ploha prekrije tintom i tiska se na list papira sa ciljem da se ostavi trag. Gravura na metalu je oblik kod koje se dio metalne ploče, izjeda kiselinom kako bi se stvorio brazdati uzorak. Treći oblik grafike je linorez, pri čemu se uzorak reljefno urezuje na komad linoleuma. Posljednji oblik je litografija, a to je vrsta otiska koja se uzima s komada kamena, koji se nakon što je uzorak na njemu nacrtan kredom, obrađuje kiselinom, gumom i vodom tako da se tinta ne prima na one dijelove koji nisu prekriveni kredom i ne ostavlja trag na papiru.

Sliku je također moguće opisati u obrascu pomoći četiri osnovna oblika. Freska je prvi oblik, kao način slikanja pigmentnim prašcima koji se miješaju s vodom i nanose na zid i strop prije nego što se žbuka osuši. Kolaž je umjetnički oblik u kojem se materijali lijepe na podlogu čime nastaje slika. Slika tempera, je postupak kojim se boje razrjeđuju vodom, te im se dodaje sredstvo za lijepljenje. Posljednja kategorija su voštane boje, pri čemu se pigmenti miješaju i stavljaju u vrući vosak. Radi izbjegavanja pogrešnog kvalificiranja, umjetničko

³³ staklo mljeveno u prah koje se taljenjem veže za metalnu podlogu pri temperaturi od 750-800 Celzijevih stupnjeva, <https://hr.wikipedia.org/wiki/Emajl>

djelo se mora pažljivo proučiti, osobito ako su oslikani ljudski likovi ili životinje nisu sasvim jasno prikazane.

Možemo slobodno postaviti pitanje, na koji način su ovi obrasci povezani sa kaznenim procesom, odnosno sa postupanjem policije općenito? Odgovor pronalazimo u činjenici da se razvojem i upotrebom obrazaca jednim dijelom olakšao posao policije u otkrivanju i smanjenju broja krivotvorenih umjetnina, ali i posljedično, povećao se broj pronađenih umjetnina iz razloga što su iste bile jako detaljno opisane pomoću navedenih obrazaca. Prisjetimo li se načina na koji policija postupala po pitanju djela na ovom području, vidjeti ćemo veliku korist ovih obrazaca. Naime, policijski službenici mogu imati informacije ili mogu pronaći određenu umjetninu nekoga autora, kod određene osobe, za koju se ne može sa sigurnošću tvrditi je li riječ o krivotvorini, ukradenoj umjetnini ili originalu. Iz tog razloga će policijski službenici, putem jedinstvenog sustava ispunjenih obrazaca, utvrditi za koliko se umjetnina određenog autora traga i koji sve motivi, boje i ostali detalji prevladavaju kod autora, odnosno koji čine njegov umjetnički opus. Ukoliko zatečena umjetnina ima dosta podudarnosti sa nekom od umjetnina autora za kojima se traga, to je prvi znak policijskim službenicima da je određena osoba sumnjiva, odnosno postoje prvi znaci osnova sumnje. Nakon toga doći će do privremenog oduzimanja predmeta, sukladno zakonu, nakon čega se provode opisana vještačenja i postupak istrage. Naravno, ovaj postupak i proces pretraga baze nije jednostavan i može dugo trajati, ali detaljnost opisa svake pojedine umjetnine je nužan ukoliko se traga za određenom umjetninom. Ovaj način ima svojih nedostataka, ali je uvelike olakšao postupanja policije u istrazi ovih kaznenih djela.

9. STATISTIKA KAZNENIH DJELA UMJETNINAMA

Govorimo li o trenutnom stanju kretanja kriminaliteta ove vrste u Hrvatskoj, trebamo napomenuti kako je detaljna statistika teško dostupna. Razlog ovakvom stanju je prvenstveno mali broj provedenih istraga ove vrste kriminaliteta. Nadalje, neizostavno je ponovo napomenuti needuciranost policijskih službenika, koji bi uvelike mogli pomoći pri davanju jasnije i točnije statistike. Povrh svega, trebamo istaknuti specifičan geografski položaj Republike Hrvatske, jer se ovdje nalazi samo sjecište europskih prometnih putova, stoga valja zaključiti da Republikom Hrvatskom prolazi tzv. *balkanska ruta*. Kako bismo mogli jasnije i preciznije opisati kriminalitet umjetninama u Lijepoj našoj, vratit ćemo se u ne tako daleku prošlost, nekih 40-ak godina unazad, u vrijeme Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, kada se pojavljuje prva sustavna statistika, vezana za ovu skupinu kaznenih djela. Podacima utvrđenim u vremenu između 1984. i 1988. pokazuju nam kako je tada zabilježeno 1148 kaznenih djela umjetninama, od čega 90% otpada na kaznena djela krađe i teške krađe. Stopa razrješenja ovih djela iznosila je 39,7%.³⁴ Prvi strukturirani podaci zasebno za Hrvatsku zabilježeni su u razdoblju od početka 70-ih godina prošlog stoljeća pa do 1990. sukladno istraživanjima tadašnjeg Zavoda za zaštitu spomenika kulture i Ministarstva kulture. Prema tim podacima ukradeno je 1394 umjetnina. Devedesete godine prožete ratnim zbivanjima i teritorijalnom necjelovitošću dovele su do povećanog broja kriminalnih aktivnosti na svim područjima pa tako i na području umjetnina.

Uzmemo li u obzir i političku nestabilnost, ne čudi da je stopa kriminaliteta samo rasla. Podaci Ministarstva koji datiraju iz vremena Domovinskog rata, govore kako je u razdoblju od 1990. - 1997. otuđeno je oko 30 000 različitih umjetnina i predmeta kulturne baštine s područja Republike Hrvatske. Navedena brojka ne uračunava umjetnine i predmete do sada vraćene Hrvatskoj (oko 24 000).³⁵ Kada promotrimo strukturu otuđenih predmeta, najviše otuđenih predmeta je upravo umjetničkih predmeta iz muzeja, njih čak 24 500.³⁶ Najnoviji podaci strukture kriminaliteta koji je usko povezani sa umjetninama pokazuju kako se na godišnjoj razini evidentira oko 60-ak različitih kaznenih djela, najčešće ona prethodno opisana. Za napomenuti je činjenicu kako je ova brojka sigurno i veća, imajući u vidu kako se velikih broj kaznenih djela uopće niti ne prijavi.

³⁴ Radović, N., Samardžić, R., Đurđević, Z. (2016). *Kriminalitet u vezi s kulturnim dobrima u Srbiji*, str. 51.

³⁵ <http://ratne-stete.mdc.hr/hr/ratne-stete?sort=muzej>

³⁶ <https://www.jutarnji.hr/kultura/art/iz-srbije-stize-2000-umjetnina-gotovo-polovica-u-ratu-otetog-blaga-nikada-nece-bit-vracena/853162/>

Tablica 1. Učestalost kaznenih djela u vezi s umjetninama i kulturnim dobrima

VRSTA KAZNENOG DJELA	BROJ KAZNENIH DJELA							UKUPNI BROJ POČINJENIH KAZNENIH DJELA
	GODINA							
	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	
čl. 319. „Oštećenje i nedozvoljeni izvoz kulturnog dobra“	2	2	5	2	4	7	6	28
čl. 320. „Nedozvoljeno obavljanje istraživačkih radova i prisvajanje kulturnog dobra“	3	4	1	4	2	5	4	23
čl. 321. „Uništavanje ili prikrivanje arhivske građe“	10	/	/	/	/	/	/	10
čl. 229. „Teška krađa“ st. 1 t. 6.	48	56	52	75	78	13	87	409
čl. 229. „Teška krađa“ st. 1. t. 7.	13	15	10	10	8	26	11	93
UKUPNI BROJ POČINJENIH KAZNENIH DJELA S OBZIROM NA GODINU	76	77	68	91	92	51	108	

Izvor: Statistika MUP-a za razdoblje od 2010. – 2016.

Podaci prikazani u Tablici 1. ukazuju kako je kazneno djela teške krađe (čl. 229. KZ-a) najučestaliji oblik ove vrste djela na području Republike Hrvatske. U razdoblju od 2010. – 2016. počinjeno je sveukupno 502 kaznena djela. Svršishodno je napomenuti kako postoje razlike u brojkama između navedenog kaznenog djela obzirom na stavak prema kojem se svrstavaju. Od ostalih evidentiranih vrsta na 4. i 5. mjestu nalaze se kaznena djela oštećenja i nedozvoljenog izvoza kulturnog dobra (čl.319. KZ-a) i nedozvoljenog obavljanja istraživačkih radova i prisvajanja kulturnog dobra (čl.320. KZ-a) s 28 odnosno 23 evidentirana kaznena djela. Smanjeni postotak prijava za djela iz članaka 319., 320., 321., pronalazimo u činjenici da kod te vrste kaznenih djela ne postoje direktni oštećenici koji bi mogli takvo djelo prijaviti, zbog čega se sve više povećava tamna brojka.

Pravo stanje i prava statistika se ne može u potpunosti utvrditi, a razlog tomu je upravo tamna brojka u kojoj je sve češće izražena ova vrsta kriminaliteta. Također, porast broja krivotvorenih umjetnina posljedica je neadekvatnog zakonodavnog okvira Republike Hrvatske. Svršishodno je istaknuti da MUP na svojim internetskim stranicama javno

objavljuje potrage za ukradenim ili nestalim umjetninama, a sve u svrhu sigurnijeg i bržeg pronalaska umjetnine. Statistički podaci o razriješenosti ove vrste kaznenih djela teško su odredivi. Prvenstveno krivotvorenje nije zakonski regulirano i spada pod drugu vrstu kaznenog djela, dok se krađa umjetnina deklarira kao krađa ili teška krađa, stoga iz statističkog podatka o razriješenosti kaznenog djela ne može se utvrditi koliki dio otpada na kaznena djela umjetninama. U prilog govori i činjenica kako MUP RH-a, objavljujući svoje podatke, ne precizira za svako kazneno djelo u vezi čega je počinjeno, već se krađa odnosi i na razne predmete između ostalog i na umjetnine.

10. ZAKLJUČAK

Današnje vrijeme je vrijeme velikih i ubrzanih svakodnevnih društvenih promjena koje možemo proučavati sa različitih aspekata osobito imaju li takve promjene pozitivne ili negativne učinke, ali svakako je potrebno više vremena i upornosti uložiti na očuvanje umjetnosti, upravo iz razloga što je ugroza tih dobara svakodnevna. Nekoliko puta je bilo naglašeno kako *art crime*, predstavljaju ozbiljan globalni fenomen i problem, u kojemu postoje veliki propusti i nedostaci koji otežavaju kvalitetnije djelovanje i prevenciju istih. Iz dosad prikazanog i opisanog možemo vidjeti da je kriminalitet umjetninama u današnjem svijetu sastavni dio novog lanca organiziranog i izvanograničnog kriminaliteta, kojega bi se moglo spriječiti samo boljom međunarodnom suradnjom. Međunarodna suradnja ne očekuje se samo između policijskih uprava, već i drugih državnih tijela. Povećana suradnja, veći broj istraga na ovom području, za posljedicu će imati i veći broj procesuiranja počinitelja. Nekoliko puta tokom ovog rada je bilo naglašeno kako ova kaznena djela predstavljaju kriminološki fenomen čiji utjecaj je veoma širok. Shodno tome, taj utjecaj prelazi materijalne gubitke i odnosi se na emotivne pa u krajnjoj liniji i intelektualne gubitke. Problem prepoznavanja vrijednosti umjetnina prvi je korak u želji da očuvamo umjetnine u globalu. Prvenstveno svaka država samostalno mora shvatiti važnost donošenja odgovarajućeg zakonodavnog okvira kojim bi se pružila i osigurala zaštita umjetnina. Naravno, taj proces može obuhvatiti i nastojanja ljudi, udruga ili skupina pojedinaca koji će snažno ustrajati na promjenama zakonodavnog okvira kojim bi cjelokupni postupak očuvanja umjetnina bio u velikoj mjeri olakšan. Ovdje je bitno istaknuti kako Republika Hrvatska nije jedina zemlja koja nije uskladila zakonodavni okvir potrebama kriminaliteta u vezi sa umjetninama, ali dakako radi se o našoj zemlji stoga naš prioritet mora biti prvenstveno zaštita umjetnina na području Lijepe naše. Zaštitom umjetnina i kulturnih dobara na lokalnoj razini u stvarnosti postajemo sudionici svjetske borbe koja za cilj imaju zaštitu umjetnosti, a sve sa svrhom smanjenja uključenosti organiziranih kriminalnih skupina u području kulturnih dobara i umjetnina.³⁷

U dosadašnjem djelu rada mogli smo uvidjeti kako postoji veliki broj i oblik kaznenih djela u vezi umjetnina te isto tako postoji i veliki broj počinitelja koji se razlikuju obzirom na motivaciju, stupanj profesionalnosti i jednostavno njihovu uključenost u cjelokupni proces. U suštini moramo naglasiti kako se ovakva vrsta kriminaliteta događa u društvenim slojevima

³⁷ Ernst, H., Poljanec, K. (2017). *Stvarnopravna i carinskopravna zaštita kulturnih dobara u svijetlu europske antiterorističke politike*, str. 216.

koji raspolazu sa dovoljnom količinom materijalnih resursa pa bi svrsishodno bilo pažnju usmjeriti upravo na te društvene slojeve kako bi se jasno dalo do znanja da je ovakav oblik kriminaliteta u potpunosti neprihvatljiv bez obzira na statusnu ili klasnu pripadnost. Ponovimo kako je današnjim razvojem tehnologija i potpunom globalizacijom, omogućena prodaja umjetnina putem internetskih stranica nazivanih „dark web“, stoga je u tom kontekstu porasla nužnost da se i ovakve vrste kriminalnih tokova počnu u sve većoj mjeri istraživati što dovodi do stalne potrebe za edukacijom ovlaštenih istražitelja i policijskih službenika. Kao i na svakom tržištu, pa tako i na tržištu umjetnina, ponuda i potražnja su glavni elementi funkcioniranja tržišta.

U Republici Hrvatskoj, kroz povijest, svoj umjetnički opus stvarali su veliki umjetnici kao što su Dragica Cvek, Mersad Berber, Izvor Oreb i ostali. Njihov neizbrisiv trag i bogatstvo umjetničkih slika, utjecalo je na činjenicu da je sve veći broj pojedinaca pokušao doći u posjed i vlasništvo vrijednih umjetnina, često na ilegalan i protuzakonit način. Ne smijemo zaboraviti nedavnu povijest Lijepe naše, odnosno na Domovinski rat iz razlog što se za velikim brojem umjetničkih djela još traga, što zbog počinjenja određenih kaznenih djela, što zbog nedozvoljenog iznošenja istih izvan granica Lijepe naše. Potrebni su puno veći naponi da bi smo mogli reći kako da smo shvatili problematiku ove vrste kriminaliteta. Ne možemo reći da ministarstvo ne obavlja svoj posao kako spada, ali pri tom drugi oblici kriminaliteta imaju prioritet dok sa druge strane područje umjetnina ostaje uvijek po strani jer se očito smatra kako će se ovaj problem riješiti sam od sebe. Slabom i nekoordiniranom suradnjom između nadležnih ustanova, omogućavamo da pojedinci koriste neuređenost kako bi za sebe stekli protupravnu imovinsku korist.

Bilo je riječi o problemu pravovremenosti u otkrivanju ove vrste kaznenih djela, a jedino rješenje je veća edukacija svih pojedinaca koji se bave ovom vrstom kriminaliteta što bi nedvojbeno omogućilo reagiranje na vrijeme i otkrivanje ovakvih ilegalnih aktivnosti već u njihovim začetcima. Ukazano je na problematiku needuciranosti samih trgovaca umjetninama na tržištu, koji nemaju nikakvih zakonskih ograničenja u bavljenju tim poslom stoga je i povećan broj kriminalnih aktivnosti u tom području. Shodno tome, za sigurnost prodaje i samo utvrđivanje autentičnosti umjetničkog djela, nužna je i veća komunikacija i suradnja s nekom nezavisnom organizacijom ili skupinom nezavisnih stručnjaka koji bi bili ovlašteni za davanje stručnog mišljenja koje bi potom osiguralo njenu sigurnu kupnju. Nadalje, takva kupnja bi se morala registrirati u nekom registru umjetnina koji bi uvelike pomogao u

identifikaciji umjetnina. Time bi se omogućilo da se u točno određenom momentu zna gdje se pojedina umjetnina nalazi i tko je njezin vlasnik.

Neke stvari lijepo zvuče na papiru, ali su ostvarive tek kada svi sudionici u procesu kupovine ili trgovine umjetninama shvate, kako jedini siguran način dolaska do željene umjetnine je kupovina umjetnine od stvarnog autora. Naravno često puta je to iz objektivnih razloga nemoguće, ali uvijek postoje stručne osobe koje mogu poznavati povijesni put umjetnine, samo se trebaju takve osobe pronaći. Česta lakomislenost osoba, upravo dovodi do toga da se krivotvorene umjetnine još lakšim putem stavljaju na tržište. Ovdje valja spomenuti kako su mnogi pojedinci svjesno uključeni u ilegalne aktivnosti kako bi ostvarili materijalnu korist. Utjecanjem na svijest svih sugrađana o tome kako je naša umjetnost dio naše neizbrisive povijesti, zasigurno bi dovela do veće zaštite umjetnina.

Problem loše statistike kod ovih kaznenih djela, više je nego zabrinjavajuć, jer ukazuje na postojanje velike tamne brojke. Navedeno upućuje kako je potrebno sustavnije pratiti ova kaznena djela, što će biti moguće jedino uz bolji zakonodavni okvir. Sadašnji važeći zakoni ne zaštićuju umjetnine na način na koje bi one trebale biti zaštićene. Nedefiniranja određenih kaznenih djela kao takvih, samo otežava praćenje statistike. Osim toga, potrebna je i sveobuhvatna baza kojom bi se popisao veliki broj umjetničkih djela i njihovih autora, kao što je sustav zemljišnih knjiga ili registar vozila, čime bi se omogućilo lakše praćenje kretanja umjetnina i njihovih vlasnika, što bi posljedično smanjilo broj pojava identičnih umjetnina pojedinih autora.

Ulaskom Republike Hrvatske u Europsku uniju 2013. godina, otvorena je velika mogućnost suradnje s inozemnim organizacijama koje su bolje upoznate sa ovom problematikom, ili se jednostavno kroz duže vrijeme bave istom. Slijedom navedenog jasno je kako se ovakav vid suradnje i podrške mora iskoristiti maksimalno čime bi se ovaj globalni problem sveo na minimum. Republika Hrvatska mora pokazati više interesa u zaštiti vlastite kulture, jer je ona jedina baštinik svoje kulture. Glavni cilj Hrvatske mora biti pronalaženje ravnoteže između zaštite umjetnina s jedne strane i funkcionalnog tržišta umjetnina s druge strane. Upravo iz tog razloga, dobra prevencija i zaštita umjetnina danas, za veći ponos i sigurnost budućih generacija.

11. LITERATURA

1. Conklin, J. E. (1994). *Art crime*. Westport: Praeger.
2. Danto, A. (1999.), *Philosophising Art: Selected Essays*, University of California Press
3. Dobovšek, B., Slak, B. (2012). *The significance of studying and investigation art crime: Old reasons, new world*. *Varstvoslovje - Journal of Criminal Justice and Security*, 13(4), 392-405.
4. Dujmović, Z. (1997). *Opseg i kretanje kriminaliteta u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 1992. do 1997.godine*. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 5(1-2), 31-51.
5. Ernst, H., Poljanec, K. (2017). *Stvarnopravna i carinskopravna zaštita kulturnih dobara u svijetlu europske antiterorističke politike*. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 38(1), 187-222.
6. Gluščić, S. (2011). *Pravni standardi i istražne djelatnosti policije u prethodnom kaznenom postupku*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Zagreb, 40-41.
7. Guo, J. *What Drives the Chinese Art Market? The Case of Elegant Bribery*.
8. Ivković, M. (2018.) *Kriminalitet u svezi s kulturnim dobrima na području Republike Hrvatske*, *Diplomski rad*. Zagreb: Edukacijsko – rehabilitacijski fakultet.
9. Karas, Ž. (2009). *Sudska praksa o policijskom postupanju*. *Policija i sigurnost*, 387-392.
10. Kazneni zakon NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21
11. Nazor, D. (2016). *Slike u infracrvenom području: odlaganje vidljivog, likovni dio doktorskog rada*. Pučko otvoreno učilište u Samoboru: Edok d.o.o.
12. Passass, N., Proulx, B.B. (2011). *Overview of Crimes and Antiquities*. U: Manacorda S., Chappell D. (ur.) *Crime in the art and antiquities world: Illegal trafficking in cultural property*. New York: Springer, 51-69.
13. Radović, N., Samardžić, R., Đurđević, Z. (2016). *Kriminalitet u vezi s kulturnim dobrima u Srbiji*. *Defendologija*, 37-38, 49-59.

14. Repišti, S. (2017). *Profiliranje kriminalaca iz grupe bijelih ovratnika*. Kriminalistička teorija i praksa, 4(1), 65-79.

15. Pavišić, B., Veić, P., Modly, D. *Kriminalistika*, knjiga 2. Rijeka: Dušević & Kršovnik d.o.o. , 270–284.

16. Zakon o kaznenom postupku

NN 152/08, 76/09,80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22

INTERNETSKE STRANICE:

<https://hr.wikipedia.org/wiki/Helenizam>

<https://dictionary.cambridge.org/>

<https://www.enciklopedija.hr/>

<https://www.wordwall.net/>

<https://hrvatski.en-academic.com/>

<https://www.galerija-luka.com/>

<http://ratne-stete.mdc.hr/hr/ratne-stete?sort=muzej>

<https://www.fbi.gov/investigate/violent-crime/art-theft>

<https://www.interpol.int/>

<https://carina.gov.hr/istaknute-teme/fizicke-osobe-2715/kulturna-dobra/2776>

<https://www.jutarnji.hr/kultura/art/iz-srbije-stize-2000-umjetnina-gotovo-polovica-u-ratu-otetog-blaga-nikada-nece-biti-vracena/853162/>

<https://policijska-akademija.gov.hr/vijesti/apsolutni-hit-u-noci-muzeja-bio-je-muzej-policije/3529>

muzej-policije.gov.hr/print.aspx?id=684&url=print

mup.gov.hr/muzej-policije-27/izlozbe/izlozba-ljepota-laznog-sjaja/izlosci/ferdo-kovacevic/247632

<https://mup.gov.hr/muzej-policije-27/izlozbe/izlozba-ljepota-laznog-sjaja/izlosci/vladimir-kirin/247763>

<https://hr.wikipedia.org/wiki/Emajl>

INTERVJU:

Sokić, Damir, Akademija likovnih umjetnosti u Zagrebu, 21.02.2023.